

Strömman & Larssons Snickerifabrik
Branddag den 15/7 1925.

Bland alla tidningsurklipp i Museiföreningens samlingar finns följande artiklar, hämtade ur Göteborgs Handels- och Sjöfarts-tidning, Göteborgs Morgonpost och G-P - alla från den 20 juli 1925.

Kanske kan detta ge en bild av händelsen och alla de svårigheter som fanns vid branden - för snart hundra år sedan.

Att skriva av skannade urklipp och textrader har sina sidor. Viss justering och rättelser av ord och bokstäver utfördes, men i stort behölls dåtidens ord och språkbruk i texterna.

Bland bilderna är flertalet hämtade från artiklarna, fritt placerat. Även Museiföreningens bildarkiv och Göteborgs Stadsmuseum "Carlotta" användes här för att illustrera och beskriva.

Foton tagna före den stora branden

Bild: Carlotta/ Fotou.nr:0:2716

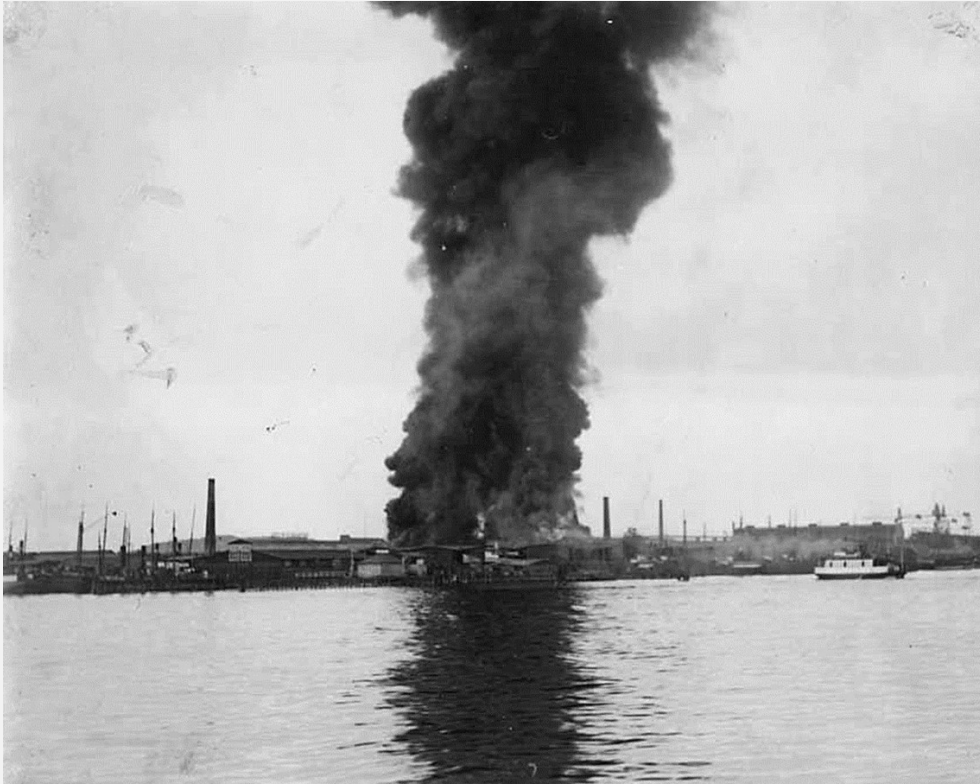
Omkring 1920 - Utsikt från Skeppsbron mot Hisingen, nedanför Ramberget syns Strömman & Larsson Snickerifabrik.

Bild: Carlotta/ GhmB:19927

Omkring 1920 - Götaverken till höger och Strömman & Larssons snickerifabrik till vänster. I bakgrunden Ramberget. (Röken kommer troligen från en ångbåt?)

En väldig rökelare steg rätt upp i luften till betydande höjd.

GÖTEBORGS HANDELS- OCH SJÖFARTS-TIDNING

Fruktansvärd eldsvåda på Lundby industriområde.

*Strömman & Larssons snickerifabrik och Hisingstads mek. verkstad totalt förstörda.
Två brandmän omkomna under släckningsarbetet. – Lilla flodsprutan förolyckad.*

En eldsvåda av mindre vanligt omfång härjade på lördagskvällen en vidsträckt del av Lundby industriområde. Strömman & Larssons snickerifabrik med virkeslager, Hisingstads mekaniska verkstad och ett stort antal båtar och prämar blevo lågornas rov.

Strax före kl. 8 såg man en kolossal rökelare stiga upp därborta. Den växte hastigt, blåsvarta rökmassor vältrade sig nästan lodrätt upp i luften för att högt däruppe breda ut sig till en väldig svart sky.

Folk hastade i massor ned till hamnen, där de möttes av tillika storartat som hemskt skådespel.

Älven blänkte röd av det väldiga bälet på andra sidan och mastrar och fartygsskrov avtecknade sig svarta mot en bakgrund av flammande eld.

För åskådarna nere vid kajen och på båtarna på älven var det omöjligt att se hur långt inåt Lundby eldhavet sträckte sig. Man såg blott väldiga lågor, som sköto upp mot kvällshimlen, ingenting därutom. Allt tycktes vara ett enda stormande eldhav.

Elden hade enligt vad som uppgavs på brandplatsen, tagit sin början på Strömman & Larssons snickerifabrik.

Folk kom rusande in på Lundby polisstation och ropade, att det brann. Man skyndade ut och såg röken tränga fram ur fabriken.

Brandkåren alarmerades genast och man skyndade till ett boningshus, bebott av en maskinist, vilket låg endast 50 meter från fabriken.

Man hann endast rusa in i huset några gånger för att bära ut det värdefullaste lösöret. Sedan var hettan så stark, att ingen kunde närma sig.

Från fabriken flög elden med rasande fart från den ena virkestapeln till den andra och efter cirka 10 minuter stod större delen av Strömman & Larssons område i lågor.

Inom kort var brandkåren på platsen.

Flodsprutan under befäl av kapten Ekstedt och brandkårsavdelningarna vid Gustav Adolfs torg och Lundby ryckte omedelbart ut.

Sedan beordrades även lilla flodsprutan, den s.k. Pentabåten, att rycka ut till undsättning och till sist hade man alla stadens brandkårsavdelningar i aktion.

När de bägge brandmännen gingo under.

Från flodsprutorna gick man först till attack från Strömman & Larssons kaj. Man trängde in på brandområdet, men i den våldsamma hettan skedde förgasningen i träet hastigt och elden slog ut från virkestaplarna runt omkring dem.

-Vi måste springa det värsta vi orkade och med elden i ryggen kasta oss över ett taggträdsbeklätt plank, berättar kapten Ekstedt för en av H.T:s medarbetare ute på brandplatsen.

Samtidigt hade slangarna måst lämnas i sticket.

Hettan var emellertid ohygglig och snart sågo sig flodsprutorna tvungna att retirera.

Detta lyckades tyvärr ej för lilla flodsprutan. Den hade gått in i en kanal mellan snickerifabriken och brädgården och var helt och hållet omvärd av lågor.

Brinnande pråmar stängde vägen och bensintanken exploderade. Besättningen måste kasta sig över bord och båten kantrade och sjönk.

Brandmännen drogos, fullständigt förlamade av hettan, ombord på stora flodsprutan och en bogserbåt – alla utom två, förmannen Karl Svensson och brandmannen Harry Lundqvist. De hade fallit på sin post. Stora flodsprutan lyckades sedan med hjälp av bogserbåten taga sig ut från det farliga stället.

Det stod snart klart, att det ej fanns någon möjlighet att släcka elden, där den rasade i virkesupplagen. Arbetet måste helt inriktas på eldens begränsande.

Närmast öster om Strömman & Larssons låg f. d. Parelius' område, dit elden så gott som omedelbart spred sig.

Även Götaverken, som ligger omedelbart öster därom, voro snart hotade på ett betänkligt sätt.

De byggnader, för vilka situationen var mest kritisk, voro radiatorverkstaden samt bro- och fönsterverkstaden. Dessa byggnader äro uppförda av trä och ligger parallellt med gränsen mot Strömman & Larssons.

Från flera slangledningarna besprutades väggarna och uppe på taken hade små grupper av arbetare och tjänstemän vid varvet fattat posto för att hindra byggnaderna att antändas av hettan eller de kringflygande gnistorna.

Färgen sveddes, taken bågnade och rutor klirrade den ena efter den andra.

Tack vare ett energiskt och målmedvetet arbete blev det dock släckningsmanskaper som avgick med segern. Härtill bidrog utan tvivel, att f. d. Parelius' område, som skilde de nämnda verkstäderna från eldhärden, till stor del var avröjt och alltså bildade en naturlig gata.

Längre ned mot älven ligger en av Götaverkens modernare byggnader, pannverkstaden, vilken är uppförd av betong. Denna stod bra emot den väldiga hettan.

Däremot låg det utmed gränslinjen en del mindre förrådsbyggnader, vilka totalt förstördes, samt en stor virkestapel, som utgjorde ett hot, så länge den brann.

Väldiga vattenmassor vräktes över densamma för att dämpa lågornas våldsamhet.

I arbetet på denna front deltog en mängd av Götaverkens eget folk, kontorspersonal såväl som arbetare.

Ingen möjlighet att rädda Hisingstads mek. verkstad.

Eldslågorna, som hittills haft riktning åt Götaverken, vände sig så småningom åt andra hållet och vid tio-tiden vältrade sig elden våldsamt mot den västra fronten.

Närmast väster om Strömman & Larsson låg Hisingstads mekaniska verkstad, där för tillfället 15 á 20 större och mindre båtar lågo inne för reparation.

Så fort elden börjat hos Strömman & Larssons hade man börjat arbetet med att föra ut båtarna på älven.

Hamnlotsarna på Klippan fingo order att rycka ut på fyra bogserbåtar från Röda bolaget och inspektionsfartyget "Hamnen" gick ut under hamnfogdens befäl.

Först förde man i säkerhet ett av stadens större mudderverk, som låg vid Götaverken.

Sedan kom turen till pråmarna och båtarna på det farliga området.

Ett 50-tal pråmar lösgjordes och fördes ut, därav 10 á 15 lastade kolpråmar, tillhöriga Götaverken.

I bärgandet av de olika fartygen deltog även åtskilliga bogserbåtar utom de förut nämnda. Transatlantics bärgningsångare "Mjörn" var andra båt på platsen.

Av de på Hisingstads verkstad intagna båtarna lyckades man bärga ungefär två tredjedelar. Bland de räddade fartygen märkas "Alfa" "Argo" och "Nils". Snart nådde elden dock verkstaden och åtskilliga båtar, däribland Bille-rudsbolagets "Oskar", blevo lågornas rov. Det fanns ingen möjlighet att rädda Hisingstads verkstad. Den bestod av en kontorsbyggnad av trä i två våningar, ett marketenteri av trä i en våning samt själva verkstaden, en längre envåningsbyggnad, också av trä, samt slipen.

Allt är nu förtärt av lågorna.

Från Strömman & Larssons kaj hade stora flodsprutan gått direkt till Jonsson & Sternhagens pir, väster om Hisingstads verkstad.

Härifrån lyckades man hindra, att elden spred sig vidare till Jonsson & Sternhagens område.

Att man lyckades var framför allt tack vare ett litet stycke öppet område som löpte mellan husen på Jonsson & Sternhagens område och eldhärden, från älven ända upp till Lundby Hamngata.

Det farligaste området ej blott på västra fronten, utan enligt kapten Ekstedt det farligaste stället över huvud, var området vid Lundby Hamngata och närmast därintill. Jonsson & Sternhagens område gränsar här direkt intill Strömman & Larssons. Gräsvallarna och stickbackarna antändes oupphörligt och bränderna regnade ned över pitpropshögar och virkesupplag.

En hel del åskådare av elden upphåddes emellertid och utposterades på området. De fingo till uppgift att släcka de tusen glödande flarn, som oupphörligt dalade ner. Men de arbetade även vid slangarna och stodo med brandsoldaterna inne bland bränder och röken. Det var ett synnerligen vackert arbete som utfördes av detta frivilliga brandmanskap.

Landshövdingehuset vid Lundby Hamngata svårt hotade.

Husen Båten 1, 2 och 3 vid Lundby Hamngata voro under eldsvådan starkt hotade och situationen här var länge synnerligen kritisk.

Lägenhetsinnehavarna rusade ut hals över huvud och tog med sig vad man i en hast fick fatt på.

Sedan den första förskräckelsen lagt sig, gick man åter in i de övergivna bostäderna samt började metodiskt bära ut bohaget. Snart fylldes de öppna platsen bakom kvarteren med en brokig samling möbler, kläder och husgeråd. De hotade husen voro samtliga landshövdingehus.

Väggarna röko av hettan, fönstren sprängdes och snart vågade man ej ge sig in i våningarna för hettans skull.

Fasaderna överdränktes med vatten och även uppe på taken arbetade man med sprutorna. Kvarteret Primus, väster om Båten, var också hotat men situationen här blev aldrig tillspetsad.

Någon timme efter midnatt hade situationen emellertid ljusnat, så pass att all fara för husen var över. Även Lundby polisstation var tidvis starkt hotad men räddades tack vare intensiv vattenbegjutning.

Norr om eldsområdet löper som nämnts Lundby Hamngata. Denna var under flera timmar omöjlig att trafikera på grund av hettan. Norr om gatan ta i sin tur åkerfälten vid och ute på dem hade massor av åskådare samlats.

Redan en kvart över nio hade brandchefen eldområdet inringat så att han vid halv 10-tiden kunde resa in ett slag till den på annat ställe omnämnda Järntorgsbranden.

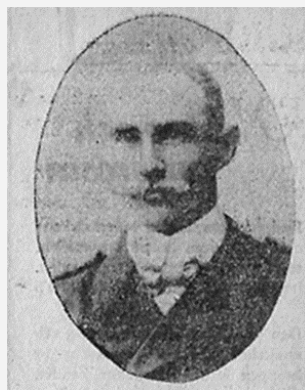
Fram mot midnatt kunde den största faran för spridning anses överstånden, men det brann alltjämt friskt på området. Först vid 4-tiden i går morse var all fara över och huvudstyrkan av brandkåren kunde indragas.

Resten kvarlämnades för eftersläckningen.

Brandchefen, kapten Ekstedt, och hans duktiga medarbetare hade då uträttat ett gott arbete. Det var väldiga värden, som stodo på spel, men mycket räddades tack vare det målmedvetna och energiska släckningsarbetet. Vad polisen beträffar är den värd erkännande för sitt humana och tillmötesgående uppträdande på brandplatsen.

Utom den omtalade beklagliga händelsen redan vid brandens början då två brandsoldater föllo på sin post, ägde åtskilliga olycksfall rum. Flera brandmän fingo värmeslag och måste föras till sjukhuset och en transporterades till Sahlgrenska sjukhuset för brännskador i ansiktet och på halsen.

Dessutom fördes till sjukhuset en civilperson, som fått en nervchock under släckningsarbetet. Av de skadade kunde alla utom två efter behandling återvända till sina hem. Av de båda som fingo kvarligga, lämnade den ene i går morse sjukhuset, den andre, brandförmannen Anders Pettersson, ligger alltjämt kvar, men han befinner sig väl och kommer sannolikt att lämna sjukhuset i morgon.

*Brandförman
Karl Oscar Svensson*

*Brandman
Harry Lundqvist*

De döda brandmännen.

Båda de döda brandsoldaterna tillhörde Majornas station.

Brandförman Karl Oskar Svensson föddes 1875 i Lidköpingstrakten.

Han fick anställning vid Göteborgs brandkår år 1901 och befordrades 1914 till förman.

Han efterlämnar maka och sex barn, av vilka flera minderåriga.

Brandmannen Harry Lundqvist föddes i Göteborg år 1890. Han kom år 1914 i brandkårens tjänst. Även han var gift och efterlämnar maka och tre barn.

Båda de döda voro kända som dugliga brandmän och sympatiska kamrater. Det råder stor förstämning inom kåren över deras bortgång.

Redan i går kväll fann man liket efter brandsoldaten Harry Lundqvist. Vid fortsatt dragning har man i dag återfunnit den andre omkomne, brandförman Karl Svenssons, lik.

På det härjade området.

I går voro stora folkmassor ute vid brandplatsen. Det var en dyster syn, som mötte dem. Nästan allting på området var jämnat med marken. Man såg öde fält, svart och fult. Här och var steg röken upp ur glöden. I öster höjde sig murarna av det stora maskinhuset och några höga skorstenar ur den svarta öknen. I väster såg man lämningarna efter Hisingstads verkstad. Här gick gränsen, det var här som elden hejdades. Närmast Jonsson & Sternhagen låg ett virrvarr av halvt förbrända rester av skjul och av hettan förvridna maskiner.

Strax bredvid funnos till och med virkesstaplar, som ej brunnit fullständigt ned.

Över förödelsen höjde sig uppe på slipen skrovet av ett fartyg. Det är illa svett men dock någorlunda bibehållet. Värre ser det ut med båtarna nere i vattnet.

Elden har härjat våldsamt ombord, skroven äro sönderbrända, skorstenarna ha fallit ned.

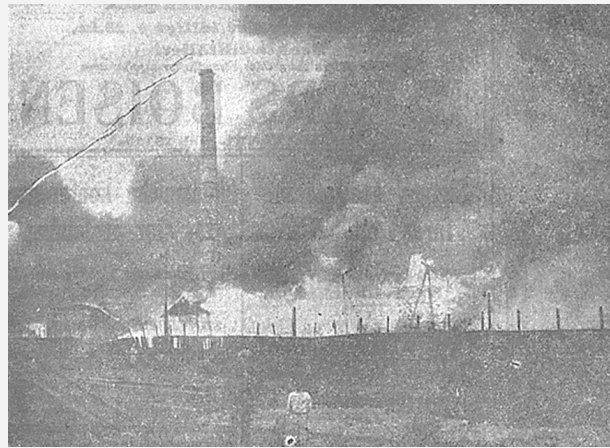
Överallt i vattnet sticka förkolnade rester av stockverket upp. I pråmarna längre ut brann det i går alltjämt friskt, och i de pråmar, som ligga på grund i den ödesdigra kanalen vid Strömman & Larssons snickerifabrik pyrde elden alldeles nere i vattenbrynet.

Det var väldiga massor av brännbara ämnen, som elden hade till sitt förfogande i lördags, och den jagade på med vild fart. När man har brått, kan det hända, att man glömmer småsaker, och inne på gården vid snickerifabrikens maskiner står fullständigt oskadd – en liten hundkoja. Den är bara litet svedd i kanten.

Den ser så löjligt livsbejakande ut där den står mitt i virrvarret av svartbrända maskiner och förkolnade stockar.

Den något skamfilade flodsprutan låg alltjämt kvar på sin gamla plats vid Sternhagens slip, och man arbetade fortfarande med att bekämpa de sista resterna av elden.

Först i dag på morgonen lämnade flodsprutan platsen. Men vakthållningen pågår alltjämt genom andra avdelningar.

Försäkringssummorna

Enligt vad vi erfarit ha de av branden berörda bolagen försäkrat till nedanstående totalbelopp: Strömman & Larsson och Parelius tillsammans kr. 2,680,000 kr. Hisingstads Mek. Verkstad 35,000 kr. Jonsson, Sternhagen & Co 516,000 kr. och Götaverken mellan 10 och 11 milj. Kr.

Dessutom voro de brandskadade bostadshusen försäkrade för följande summor: Båten I 159,000 kr. Båten II 105,000 kr. och Båten III 150,000 kr.

De försäkringsbolag som äro intresserade i dessa försäkringar, äro följande svenska:

Svea, Fenix, Viktoria, Norden, Nordisk brand, Norrland, Mälaren, Skåne, Skandia, Hansa och Skandinavien. Dessutom äro följande utländska bolag intresserade: Liverpool, London & Globe, Yorkshire, Palatine, Trondhem, Kgl. Octrojerede, Norwich Union, Sun, Nye Danske, Northern, North British, Phoenix och Nord Deutsche.

Lilla flodsprutan var försäkrad i Ocean för 10,000 kr. Förlusten av densamma var emellertid ej så stor eftersom den på grund av sin ålder och gammalmodiga konstruktion ej kunde vara till stor hjälp vid eldsvådor.

Den stora flodsprutan är försäkrad för 125,000 kr. Omfattningen av de skador som orsakades på denna, ha emellertid ännu ej kunnat beräknas.

Angående eldens uppkomst lutar man åt åsikten att den vållats genom självantändning.

Den har så fall förmodligen uppstått i linolja, som förvarades i snickerifabrikens källare.

Ingenting har framkommit vid polisens undersökning, som tyder på att den anlagts.

Undersökning pågår alltjämt.

Överst en bild tagen från Götaverken, när denna varo som värst hotade. Nedre bilden visar de bolmande rökmassorna vid brandens början.

ELDSVÅDA NUMMER TVÅ PÅ LÖRDAGSKVÄLLEN.

Ett presenningslager i Järntorgsbasaren härjat av eld.

Vid 9-tiden, eller just då branden på Hisingsidan härjade som värst, alarmerades brandkåren från Järntorget. En tjock rök välvde sig över kvarteret mellan Järntorgs- och Vägaregatorna. Brandkapten G. Kron som f.ö. hade återkommit till staden från en semesterresa endast några minuter dessförinnan, kom genast till platsen, och fick där hjälp av några värnpliktiga vid flottan.

Brandchefen, som hade iakttagit röken från Hisingen, begav sig också omedelbart ditöver, och så snart han ansåg sig kunna avvara några man vid den stora branden, beordrande han en brandmästare och fem man dit.

Eldhärden, som var belägen i T. Albrektssons presennings- och uthyrningsaffär, Vägaregatan 6, övergjöts med mängder av vatten. Lågorna slogo dock över till ett möbelmagasin i huset intill. Efter ett par timmars ihärdigt arbete lyckades det emellertid brandsoldaterna att få bukt med elden och vid 11-tiden ansågs all fara överstånden. Den brunna fastigheten äges av snickerimästaren H. J. Samuelsson och sadelmakaren A. Andersson.

En av de värnpliktiga, som först voro behjälpliga vid kampen mot elden, råkade i iver falla ned från ett tak och skada sig i huvudet. Efter förband på Sahlgrenska sjukhuset kunde han föras till Kustartilleriets sjukhus för vidare vård. Den skadade, vars namn är S. Hellgren, befinner sig i dag, enligt vad vi erfarit, utom all fara. Denna eldsvåda kunde givetvis ha fått en oerhörd spridning i alla de träbaracker som här ligger hopgyttrade. Tack vare vår brandkårs snabba och effektiva ingripande lyckades man dock förhindra eldens vidare härjningar.

Det brunnas värde beräknas till 25,000 kr. Det var försäkrat i Skandia för 50,000 kr.

En pyroman i verksamhet?

Strax efter det att denna eldsvåda utbrutit observerades en man komma gående på Första Långgatan med ett hoprullat papper i handen. Efter en stund tände han eld på pappret och stoppade den brinnande luntan in under en tröskel.

De personer som iakttagit mannen avlägsnade genast luntan innan elden hunnit att sprida sig och mannen överantvordades till polisen.

Som han vid tillfället var berusad kunde det anställda polisförhöret ej leda till något resultat. Polisen tror emellertid att mannen i fråga även anlagt den första branden vid Järntorget. En uppgift om att mannen även skulle ha orsakat branden på Hisingen har visat sig oriktig.

□

20 juli 1925

Allt är nedbrunnet
hos Strömman
och Larsson.

Götaverken tidvis
synnerligen svårt
hotade.

Brandchefen och 4
brandmän nära
döden.

Hisingstads meka-
niska verkstad
ödelagd.

Vid en preliminär uppskattning av de värden som ödelagts genom branden kommer man upp till en siffra, som närmar sig fyra miljoner kronor. Strömman & Larsson hade försäkrat för cirka tre miljoner, vilket torde täcka värdet av det brunna. Generalpolisen innehaves av Svea, som fördelat summan på övriga bolag. Hisingstads mek. verkstads försäkring rör sig om ungefär 300,000 kronor, de brunna fartygen oberäknade. Dessa torde kunna beräknas till ett par hundra tusen kronor.

Hos Jonsson, Sternhagen & Comp. förstördes endast en del pitprops. Firman hade försäkrat till fulla värdet i flera bolag, men mest i Svea.

Götaverkens anläggningar ha icke lidit några större skador. En del upplag förstördes emellertid och värde! av det brunna uppskattas till 30 à 40,000 kronor.

Hotande brand vid
Järntorget. Elden
säkerligen anlagd.

EN MAN GAR OMKRING MED LUNTA.

Pyromanen försökte även anlägga eld vid Första Långgatan men ertappades och hamnade hos polisen.

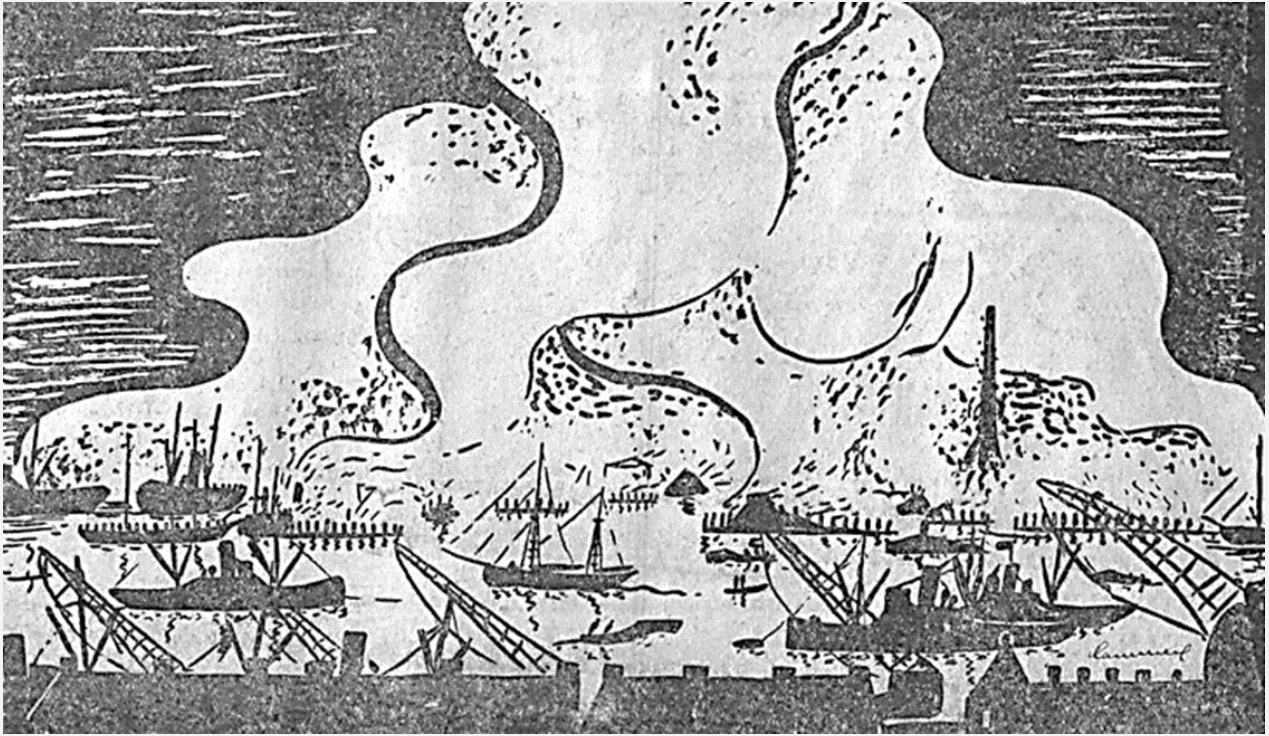
Landvetterbranden
har hittills varit
omöjlig att nedslå.

DEN BRUNNA SKOGEN VÄRD 1 MILJ.

Närmare 1,000 man ha utkallats för släckning och vakthållning.

4649 Morgonpost 20/7 1925.

JÄTTEBÅLET SETT FRÅN SKANSEN KRONAN VID ELVATIDEN PÅ KVÄLLEN

GÖTEBORGS MORGONPOST

Hisingsbranden förstörde värden till nära 4 milj. kr.

TVÅ BRANDSOLDATER STUPADE PÅ SIN POST

Lördagen den 18 juli 1925 kommer att länge bevaras i göteborgarnas minne. Det var den röda hanens dag som ingen annan och bjöd på ett skådespel, som i hemsk storslagenhet söker sin like. Redan morgonen tedde sig olycksbådande dystert. Tryckande het skälvede luften mellan husväggarna, fylld av en tunn rök från den stora skogsbranden vid Landvetter, som under natten flammade upp och vunnit terräng, och själva solen gömde sig blek och rödaktigt glödande bakom en bred molnbank av svävande sot. Massor av rök, trängde alltjämt nu över himlen i öster och under det tak den bredde över jorden blev värmen som i ett drivhus.

Plötsligt vid 8-tiden om aftonen skjuter en kolossal rökpelare i höjden från Hisingsidan. Den växer och vidgas i vältrande ringar och drar allas blickar till sig. Inom få minuter äro gatorna fulla av folk, som fråga varandra vad som står på. En allmän kapplöpning börjar.

Ryktet möter. Det är Götaverken, som brinner! Alla spårvagnar äro fullsatta.

Så småningom samlas väldiga människoskaror nere vid kajerna, och nu blir det uppenbart att rökpelaren, som börjar färgas röd av uppstickande eldsflämmor, står mitt i Larsson och Strömmans stora brädupplag. Men Götaverken strax intill äro hotade. Hela Hisingsstaden synes vara hotad.

Elden började i ett bostadshus

Den man som först slog alarm har berättat att han sett en tjock rök tränga fram från ett källarfönster i ett litet bostadshus, som var beläget strax intill förutvarande Parelius' snickerifabriks maskinhus. Fabrikens markområde har som bekant nyligen införlivats med Götaverken. Han slog larm från ett brandskåp, vilket var beläget på endast ett 50-tal meter från den plats, där han varnade elden.

Ett par andra arbetare vid Götaverken hörde ungefär samtidigt nödrop från bostadshuset.

De sågo röken tränga fram, vräkte ned planket, som skilde dem från eldhärden, och skyndade de nödställda till hjälp. Människorna, som bodde i det brinnande huset, kommo utan svårigheter i säkerhet, och även en del av deras tillhörigheter hann man rädda undan branden.

Dessa ögonvittnen till brandens första minuter förklara, att efter cirka fem minuter större delen av Strömman & Larssons område stod svart av rök. Efter ytterligare ett par minuter lyste eldhavet vida omkring.

Den första utryckningen

Alarm slogs kl. 7.54 och flodsprutan, som har sin plats mitt emot brandplatsen, ångade ut på älven med 12 man ombord under befäl av brandchefen Ekstedt för att angripa elden från sjö-sidan.

Den lade till vid Larsson & Strömmans kaj, och slangledningarna drogos upp vid den sida där de stora virkesstaplarna ligga. Dessa hade då ännu inte antänts. Eldhärden låg öster därom på andra sidan en trång kanal. Nästan hela detta område med snickerifabriken och diverse förrådsbyggnader stod i lågor.

Flodsprutans vattenkaskader riktades tvärs över kanalen. Det behöver väl knappas sägas att verkan icke blev särdeles stor, när man betänker vilken fart elden redan fått i de torra träbyggnaderna.

Några minuter senare beordrades också den lilla flodsprutan, den s.k. Pentabåten, till undsättning. Kl. 8.10 anlände den med 10 man ombord. Den gick förbi den stora flodsprutan och in ett stycke i den trånga passagen alldeles in på elden. Denna djärva manöver fick som det senare visade sig, olycksdigra följder.

Samtidigt uttryckte brandkårsavdelningarna vid Gustaf Adolfs torg och Lundby och fattade posto på andra sidan eldhärden vid Lundby hamngata. Det blev emellertid snart klart, att dessa trupper voro alltför fåtaliga, varför kl. 8,17 ytterligare 10 man fingo bege sig ut i bil, och kl. 8,35 for ytterligare en bil ut med en brandmästare och 10 man.

Slutligen måste även återstående brandkårsavdelningar anlitas. Det var Olskrokens och Krok-slätts brandkärer som kl. 9,5 fingo bege sig till Hisingen.

Att i den första upphetsningen missförstånd och förtretligheter skulle uppstå är endast naturligt. Ett alarm, som senare visade sig falskt, kom från Mölndalsvägen, där folk upptäckt den stora rökpelaren, och som vanligt är vid dylika tillfällen, felberäknat avståndet.

Man hade fått för sig att det brann någonstades på det gamla utställningsområdet och en avdelning av brandkåren uttryckte för att uppsöka elden uppe i bergen ovanför Carlanderska sjukhemmet. Det dröjde en stund innan misstaget kunde konstateras och en del dyrbar tid gick helt viss förlorad, medan alla krafter behövdes på annat håll.

Brädupplagen fatta eld. Situationen kritisk.

Det dröjde icke länge innan brandkåren måste ha insett att den stod inför en hopplös uppgift. Att släcka elden, där den rasade bland materialbodarna, i ved och kol och tjärtunnor var omöjligt. Man fick vara tacksam om man lyckades begränsa dess omfattning. Men även hoppet härom grusades på detta stadium. I stället måste man slå till reträtt och fly från den ena positionen till den andra.

På den punkt där Flodsprutan satts in blev det plötsligt allt för hett. Elden kastade sig med förfärande fart över den trånga kanalen. Brandchefen och hans få följeslagare, som posterade vid slangarna från flodsprutan, måste hals över huvud fly genom brädgården medan ett regn av gnistor föll över staplarna och elden gick som en stormvind i deras spår.

Slangarna lämnades i sticket och de djärva brandmännen hunno nätt och jämt kasta sig över en mur och rädda sig in på angränsande område, tillhörande Hisingstads mekaniska verkstad.

Därmed var hela brädgården tillspillogiven. Blixtsnabbt hoppade lågorna från den ena virkesstapeln till den andra och alltsammans var inom kort ett enda flammande eldhav.

Det torra luftigt upplagda virket brann som fnöske, och röken samlade sig till en skyhög, virvlande pelare.

I samma ögonblick som brandmännen slogo till reträtt fattade även de pråmar som lågo i kanalen eld och nu gällde livet för besättningarna på flodsprutorna.

Två brandsoldater omkomna. Den lilla flodsprutan brann inne.

Detta skede av brandolyckan hörde till de mest kritiska.

Flodsprutorna måste draga sig tillbaka för den olidliga hettan och det såg ut som om det redan vore för sent.

En virvelvind hade fört en kvast av gnistor över den lilla sprutan och båten antändes. De ombordvarande, 7 man, måste kasta sig i vattnet.

Den större båten kom nu till undsättning och den ene efter den andre av de i vattnet kämpande drogos upp, fullkomligt förlamade av hettan. En eller två togos om hand av Strömmans bogserbåt.

Först därefter kunde man tänka på att komma ut ur passagen, något som visade sig mycket svårt, enär denna som nämnt är synnerligen smal. Till råga på allt krånglade motorn. Icke förrän förutnämnda bogserbåt kommit till hjälp och man lyckats få en tross över kröntes ansträngningarna med framgång.

Alla ombordvarande befunno sig då i ett tillstånd av utmattning, och själva båten var åtskilligt skamfilad. Fören var brunsvedd.

Lackering och målarfärg hade rullat upp sig i stora bruna flagor. Det var tydligt, att den hållit ut till sista ögonblicket. Men Pentabåten lämnades åt sitt öde.

Man trodde på den stora flodsprutan att man fått upp alla man från den lilla.

Men så var tyvärr icke förhållandet. I den allmänna villervallan hade två gått förlorade. *Karl Oscar Svensson och Harry Lundqvist.*

En av brandmännen yttrade efter olyckan:
”Vi trodde att vi hade alla med oss. Svensson vill jag minnas att jag såg i vattnet ett slag. Ett huvud, som stack upp över vattnet, och med händerna höll han sig i relingen på den lilla båten. Men så kantarade denna. Säkerligen har han då försvunnit i djupet. Lundqvist såg jag aldrig till. Villervallan var förfärlig, och som vi voro oerhört pinade av hettan kunde vi inte så noga lägga märke till allt.”

Branden begränsas mot Götaverken.

Allt detta hade skett inom loppet av en tid som räknades i minuter, och samtidigt hade elden angripits från landsidan, där vid varje vattenpost fanns en slang, som kastade vattenmassor mot eldhärden.

Branden erbjöd nu en hemsk och storartad anblick. Från Parelius' område i öster ända till Hisingstadens slip rasade elden ohejdat, en sträcka på flera hundra meter, och den väldiga brasan, varav suset kan höras på långt håll, speglar sig i vattnet och färgar det blodrött.

Tusentals fönsterrutor när och fjärran återkasta skenet och bergen omkring stå som belysta av morgonrodnaden. Alla kajer äro kantade av åskådare och på hamnens vatten ila småbåtar av och an.

Spänningen är stor. Skall det ännu lyckas vår käcka brandkår att begränsa olyckan? Var skola det lössläppta elementets stolta vågor lägga sig?

Närmast i öster ligga Götaverken, som redan nu hade en del av sina byggnader starkt hotade, och i väster gick gränsen mot Jonsson & Sternhagens stora pitpropsupplag samt Hisingstads mekaniska verkstad. Brandkåren förlade omedelbart sin kamp på dessa fronter, dock under brandens första skede med huvudvikten förlagd till Götaverken, som på grund av vindriktningen var starkast hotat.

De byggnader hos Götaverken som det närmast gällde voro radiatorverkstaden, samt bro- och fönsterverkstaden. Dessa byggnader äro uppförda av trä och ligger parallellt med gränsen mot Strömman & Larssons. Med flera slangledning besprutades väggarna och uppe på taken hade små grupper av arbetare och tjänstemän vid varvet fattat posto för att hindra byggnaden att antändas av hettan eller de kringflygande gnistorna. Färgen sveddes, taket bågade, och rutorna klirrade den ena efter den andra.

Men tack vare ett energiskt och målmedvetet arbete, blev det i alla fall släckningsmanskaper som avgick med seger. Härtill bidrog utan tvivel, att f.d. Parelius' område, som skilde de nämnda verkstäderna från eldhärden, till stor del var avröjt och alltså bildade en naturlig gata.

Längre ned mot älven ligger en av Götaverkens modernare byggnader, pannverkstaden, vilken är uppförd av betong. Denna stod bra emot den väldiga hettan. Däremot låg det utmed gränslinjen en del mindre förrådsbyggnader, vilka så småningom totalt förintades. Dessförinnan hade man dock brutit upp dörrarna och räddat en del material, såsom grövre tågvirke, bultar o.s.v.

Utanför denna del av Götaverken ligger den stora flytdockan och intill denna låg ett av stadens större mudderverk. Hamnstyrelsens inspektionsbåt Hamnen anlände till platsen och flyttade mudderverket i säkerhet. Vid Strömman & Larssons kaj lågo ett större antal pråmar och s.k. lador. Elden övertände en del av dessa. Flera försök gjordes att erhålla bogserbåtar för att föra undan pråmarna, men någon hjälp stod icke att få innan det var för sent. Flera lador blevo lågornas rov.

Vid notiden kunde elden anses vara begränsad österut. Där fanns visserligen ännu en kritisk punkt, från vilken en tjock, envis rök oavlåtligt bolmade upp, men brandchefen ansåg att segern nu var tryggad på detta håll.

**Elden vältrar fram västerut.
Hisingstads mekaniska verkstad i lågor.
Flera båtar förstörda.**

En god hjälp i släckningsarbetet var den rådande vindstillan. Hade det varit stark vind eller storm, hade den redan nu stora olyckan fått en omfattning av hittills oanade mått.

Något blåste det dock, och vid pass halv tio-tiden vände sig vinden västerut. Brandkårens huvuduppgift blev nu att söka rädda vad som räddas kunde på denna kant.

Hisingstads mekaniska verkstad strök emellertid snart med. Verkstadsområdet närmast älven ligger som en skiljemur inkilat mellan Strömman & Larssons och Jonsson & Sternhagens områden. När flammorna bröto igenom plankväggarna mellan verkstaden och Strömman & Larsson kastade sig elden över de vid verkstaden liggande fartygen.

En ångare som låg på slipen samt en fyra, fem andra fartyg blevo lågornas rov. En del båtar lyckades Hamnen bogsera ut.

Flodsprutan, vilken som förut nämnts, måste retirera från sin alltför farliga plats vid Strömman & Larssons kaj, hade därefter lagt sig strax intill färjestället vid Lindholmen. Där firman Jonsson & Sternhagen har en pir. Vid denna pir angjordes Flodsprutan och dess slangledning blev en god hjälp i ansträngningarna att söka hindra elden sprida sig över till Jonsson & Sternhagens upplag.

Vid det plank som skiljer de båda upplagen åt, hade brandsoldaterna fattat posto och överöste planket med vatten. Lågorna slog och bröto igenom här och var, men brandmännen lyckades hålla den röde hanen i schack.

Bostadskvarteret Båten starkt hotat. Pöbelelement bland de hjälpsamma.

Allvarligast var vid denna tid situationen vid Lundby hamngata, där Jonsson & Sternhagens område gränsar direkt intill Strömman & Larssons. Blixtsnabba och fräsande som svetsningsflammor sköto lågorna mot höjden. Plötsliga och intensiva virvelvindar sögo oupphörligt upp jättehöga cyklonpelare av eld. Dessa sände ett hav av gnistor åt olika håll, vilka förrädiskt slogo ned på ofta betydande avstånd från eldhärden. Gräsvallarna och stickbackarna antändes oupphörligt, och även över pitpropshögarna och det väldiga, lättantändliga latsupplaget regnade bränderna ner. En kvart över tio såg det mycket hotande ut. Brandmanskapat var här alldeles för fåtaligt, varför hjälp uppbadades bland publiken. En skara unga män spreds över området med uppgift att släcka de glödande flarn som oavlåtligt regnade ner. Icke förty såg det länge ut som om det intilliggande bostadskvarteret Båten icke skulle kunna räddas.

Redan tidigt begynte de 28 familjerna i de hotade byggnaderna på polisens uppmaning hopsamla sina tillhörigheter, möbler och husgeråd, samt föra detta i säkerhet på den närbelägna ängen. Polisen biträdde i detta arbete så långt den ansträngande vaktjänstgöringen tillät. Emellertid funnos också vissa tvivelaktiga element, som under föregivande av att man skulle hjälpa till med räddandet av saker i stället passade på att begagna tillfället att stjäla dessa familjers tillhörigheter. Helt säkert kunna de värda herrarna bereda sig på efterräkning för sina tilltag, vilka sannerligen icke kraftigt nog kunna fördömas.

Med fyra slangledningarna begöt man oupphörligt de brännheta träväggarna. Vattnet kokade och fräste, och en tät svart rök bolmade ut. Stundtals trodde man att husen redan antänts, och en gång måste man upp på vinden för att släcka. Men elden fick aldrig något varaktigt fäste. Hettan var så oerhörd att telefonstolparna utmed vägen störtade omkull, varigenom telefonnätet totalt spolierades och alla telefonförbindelser med staden avbrötos.

Högt uppe på takåsen på bostadskvarteret stodo ett flertal brandmän som helt hade att inrikta sin verksamhet på att rädda bostäderna. Hela vattenfloder götos ned, vilka sprängde fönsterrutorna samt i övrigt härjade inne i lägenheterna.

Folket stod packat där nere på gatan ett kort stycke därifrån och följde med spänning den rasande kampen mellan elementen. Lundby Hamngata var under flera timmar omöjlig att trafikera på grund av hettan. Åskådarna måste snart retirera och togo plats, hundratals meter från vägen uppe i potatislandet, där blasten sveddes av värmen.

Men den öppna platsen bakom bostadskvarteren, benämnd Vassen, fylldes så småningom med den brokigaste samling möbler och husgeråd och de husvilla familjerna bildade på fältet små grupper, som vaktade vad som återstod av deras hem.

Sedan någon timme efter midnatt situationen ljusnat så att all fara ansågs utesluten för de hotade landshövdingehusen, började man emellertid så vackert att åter ta de utrymda lägenheterna i besittning. Naturligtvis var det allt annat än angenämt att flytta in i de vatten-dränkta bostäderna.

Bland de byggnader som voro starkast hotade, var den, som inrymmer Lundby polisstation. Gång på gång fattade elden tag i husknuten. Alla inventarierna buros ut och en fyllerist, som tidigare på kvällen anhållits, måste helt sonika släppas lös, innan han sovit ruset av sig. Även denna byggnad räddades emellertid.

Den oerhörda jättebrasan brinner ned.

Sedan brandkåren även i väster blivit herre över situationen återstod ingenting annat än att se på hur elden förtärde sitt rov inom de gränser som dragits kring den och vakta den som ett kuvat men ännu farligt vilddjur. Fortfarande förelåg ju möjligheten av en tidig morgonbris med ty åtföljande oöverskådliga konsekvenser.

Men vädrets makter voro blida. Den gula jättelågan, vari alla de mindre sögos upp, och vilken under nattens tidigare timmar slungats i höjden som lyft av draget i en skorsten av övernaturligt mått, blev allt lägre. Här och var såg man nu en vattenstråle riktas in mot de hoppande lågorna, och då en av de fångna båtarna utanför Hisingstads verkstad fattade eld på nytt, närmade sig flodsprutan och dränkte den i vattenmassor.

Från stadssidan erbjöd brandplatsen en egenomlig anblick. Man började urskilja skeletten av bryggor och båtar genomlysta av den segerrika elden och här och var såg man silhuetten av en brandmur som höll sig kvar på något halvt förkolnat utanverk i vattenlinjen. Skarorna på kajen började glesna och vid tretiden på morgonen hade de flesta gått hem och lagt sig, övertygade om att all vidare fara var överstånden.

Att branden syns vida omkring förvånar väl ingen. Från Marstrand erfara vi sålunda, att den första stora rökpelaren blev synlig där kl. halvtio på aftonen i form av ett svart moln på drift norrut. I går låg ännu rök över staden och förnams en tydlig brandluk. Eldpelaren lär ha setts ända nere i Varberg.

Ännu intet känt om eldens uppkomst. Eftersläckning under hela dagen i går.

Polisen påbörjade i går undersökningar rörande orsaken till brandens uppkomst utan att dock ännu ha lyckats komma till ett sådant resultat att något kunde sägas med bestämdhet. Flera av de personer som skola höras, hade lämnat staden, och undersökningarna komma därför att draga ut något på tiden.

Att elden skulle vara anlagd har icke vunnit någon bekräftelse, men teorien om självantändning har fortfarande mycket som talar för sig.

Eftersläckning pågick under hela gårdagen ute på brandplatsen och är väl ännu icke avslutad. I början hade man en styrka på 18 man ute, men denna minskas succesivt.

360 man arbetslösa på grund av branden

Vid ett samtal som Göteborgs Morgonpost i går hade disponenten för Strömman & Larsson, Robert Nilsson, framhöll denne, att branden var ett hårt slag för firman, som hade låtit utföra åtskilliga förbättringar vid sina anläggningar och nu låg inne med ganska stora snickerior. Vid fabriken sysselsattes cirka 300 arbetare, som nu stå utan sysselsättning. Disponent Nilsson hemkom först i går eftermiddag från en resa och har givetvis ännu icke hunnit vidtaga några dispositioner med anledning av branden.

Direktören för Hisingstads mekaniska verkstad C. A. Assmundson meddelar att verkstadens arbetsstyrka uppgår till 60 man. Förmodligen kommer verkstaden att återuppbyggas, men något beslut därom har ännu icke fattats.

Åtskilliga personer skadade under branden

Naturligtvis måste en del personer bli mer eller mindre svårt skadade vid en sådan jättebrand, men dess bättre ha olyckshändelserna, med undantag för den sorgliga olyckan då två brandmän omkommo, varit av relativt lindrig natur. Den oerhörda hetta som uppstod då allt det torra trävirket brann var så gott som outhärdlig och ett par av brandmännen dukade också under för värmen och måste föras till Sahlgrenska sjukhuset, där man konstaterade att de fått värmeslag.

En av dem, brandförmannen Anders Pettersson, kvarligger ännu på sjukhuset men befinner sig på bättringsvägen och kan snart få återvända hem.

En annan brandman vid namn Lundberg, som även drabbats av värmeslag, kunde redan i går lämna sjukhuset. En tredje brandman, som fått en del brännskador, blev förbunden på sjukhuset men kunde därpå själv bege sig hem.

En civilperson, som deltagit i släckningsarbetet, hade av hettan och spänningen träffats av en nervchock och måste av denna anledning föras till sjukhuset. Efter lämplig vård och sedan han hunnit lugna sig en smula kunde han lämna sjukhuset.

Slutligen kan nämnas att under trängseln bland åskådarna på Träpiren under branden blev en man knuffad i vattnet, men han räddades av en rådig person som klev ned på pålarna och halade honom i land.

Ångaren Hamnen räddade stora värden.

Vid eldsvådans utbrott befann sig hamnens ångare Hamnen på inspektionsfärd ovanför Hisingbron under befäl av jourhavande hamnfogden, kapten W. I. Söderström. Hamnfogde Carlsson hade från bostad vid Skanstorget redan tidigt varnat branden samt skyndat ner till hamnen och lyckades med Transatlantics stora motorbåt som förmedlare komma ombord på Hamnen. För denna förestod nu under de närmaste timmarna ett ytterst ansträngande arbete, ett arbete, varigenom också ansevärd värden blevo räddade. Det gällde först att ur eldlinjen föra den stora mängd av trålare och kanalbåtar, som lågo vid Hisingstads verkstad för reparation. Sju av dessa bragtes i säkerhet ut på älven – det var på högsta tid. Elden hade redan börjat gripa omkring sig här, och fyra å fem av fartygen, som redan fattat eld, måste lämnas åt sitt öde. De bildade under branden ett säreget inslag med sina av elden illuminerade master och ramlande skorstenar. Fartygen, både de räddade och de kvarlämnade voro, så som man kan tänka sig, manlösa.

De räddade fartygen, däribland Alfa, Argo och Nils, överlämnades åt bogserbåtar ute på älven. De kvarvarande, ett par trålare, en skonare och en kanalbåt Hjalmar, lågo som på morgonen som skelett, master, ovanrede, däck och däcksbalkar nedbrända.

Nästa räddning gällde de massor av mestadels kollastade prämar, som lågo i närheten av brandområdet och för vilka brandfaran var starkt överhängande.

Ett 30-tal av dessa bogserades med mycken möda ut på älven, där de omhändertogs av Röa bolagets bogserare som rekvirerats till assistens. Ett sympatiskt drag är extra värt en eloge, nämligen hjälpsamheten från en hel del privata motorbåtar, som hjälpte till att rädda – särskilt är att framhålla hamnarbetskontorets motorbåt under befäl av kapten Holmberg.

Ångaren Hamnen befann sig å dragande kall och ämbetets vägnar på patrullering under hela natten, och befäl och besättning kunde bättre än någon annan få en samlad och kontinuerlig bild av vattnets så småningom klarnande och avgjorda seger över elden.

Man kunde t. ex. iakttaga, hur som bara på en halvtimme mellan kl. 12 och 1 i den västligaste fronten elden tvingats att vika tillbaka ett 50-tal meter.

Allmänt var man av den uppfattningen att den relativa vindstillan under aftonens och nattens lopp varit en Guds lycka.

Hade ej denna upprätt såsom passiv hjälpare, skulle under brandens olika faser både det östliga grannskapet, Götaverkens etablissemang, och det västliga, Jonsson, Sternhagen & C:os upplag samt Lindholmens verkstad, varit hoppöst tillspillogivna.

Dödsolyckorna hade kunnat undvikas.

Lilla flodsprutan hade endast order att assistera den stora.

En av Göteborgs Morgonposts medarbetare uppsökte i går brandchefen Ekstedt, som satt vid sitt arbetsbord med bandage om båda händerna och med märken av brännsår litet varstans. Brandchefen hade gett sig i väg till eldsvådan hux flux och var iförd sin vanliga uniform, som blev genombränd på flera ställen; bl.a. hade stövlarna blivit sönderbrända, varvid brandchefen fått några otäcka brännsår på benen. Han var i alla fall vid bästa vigör igen efter att ha varit vid Sahlgrenska och fått sina skador behandlade.

Brandchefen förklarade, att denna eldsvåda var den största som inträffat i Göteborg och kanske även den strapatsrikaste under hans tid. Hettan var fullkomligt outhärdlig och ibland var det som man brunnit själv.

När elden kastade sig över bassängen som går in i Strömman & Larssons område var det när att brandchefen och fyra man, som arbetade inne bland brädgårdarna, hade fått släppa till livet. Elden kastade sig nämligen fram med en sådan hastighet, att brandmännen måste lämna slangarna och störta ut mot Hisingstads mekaniska verkstad och äntra över ett högt plank med taggtråd. Detta skedde i sista minuten, ett ögonblick senare skulle hettan ha omöjliggjort en sådan kraftansträngning.

Det var nästan ett under, säger brandchefen, att elden i alla fall kunde begränsas så som skedde.

Både träbyggnaderna vid Götaverken och landshövdingehusen vid Lundby Hamngata voro starkt hotade och måste besprutas utan avbrott för att förhindra gasbildning. De brännbara gaser som bildas vid uppvärmning kunna suga till sig elden på rätt långa avstånd och har elden kommit fram på detta vis, är det inte lätt att driva den tillbaka.

En fråga, om eldsläckningsmaterialen i hamnen kunde anses vara tillräcklig, ansåg sig brandchefen kunna besvara jakande.

Hela släckningsarbetet har gått med stor precision och från brandkårens sida skulle man ha den största anledning att vara tillfredsställd med sitt verk om icke den sorgliga händelse som ledde till två raska och plikttrogna brandmäns död, hade inträffat.

Brandchefen omtalar, att den lilla flodsprutan, Pentabåten, där katastrofen inträffade, begav sig in i den ovannämnda bassängen medan elden rasade på ömse sidor. Meningen hade emellertid varit att den skulle ligga utanför och assistera den stora flodsprutan, men antingen har ordern blivit missförstådd eller också har båten på eget bevåg givit sig in i bassängen. De två omkomna voro duktiga och skötsamma karlar och föllo som män på sin post.

Från kajerna och de höga utsiktspunkterna

Eldsvådor ha alltid sina hemskt allvarliga sidor, men de ha också alltid, erbjudit vissa estetiska aspekter, och alltid ha också eldsvådorna varit ungdomens och barnens stora sensation.

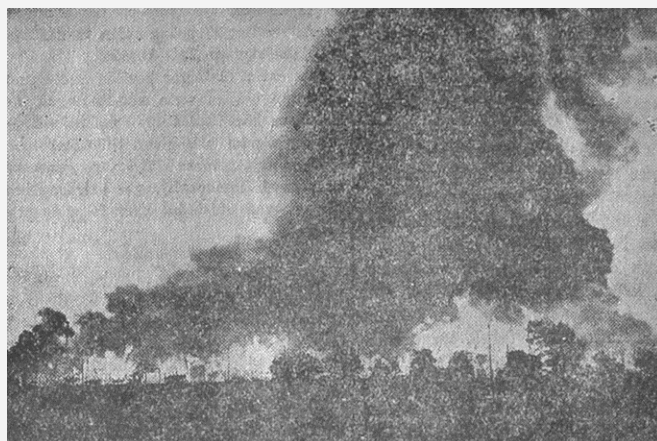
Med våra dagars i de stora samhällena väl ordnade skyddsanstalter mot eldens härjningar ha väl både sensations- och skönhetssynpunkterna i allmänhet föga utrymme. Brandkåren rycker ut visslande, tutande och ringande. Det blir stockning en stund i trafiken, där den susar fram. Ja, det brinner någonstans – man tar kanske också reda på var och saken är utagerad.

Man har med andra ord i våra dagar en helt annan trygghetskänsla gentemot den röda hanen, än på den tid när människorna för skyddet av sin egendom voro hänvisade så gott uteslutande till sina egna och grannarnas resurser.

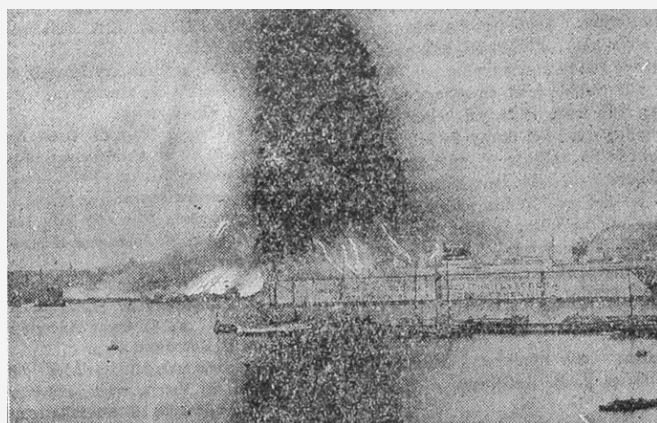
Mitt i denna vardagens trygghetskänsla beredde lördagens jättebrand vår stads befolkning en chock. Det *finns* ännu tillfällen, då elden segrar som den vill, kastar sig över sitt rov och förstör det till sista stickan, tillfällen då även den högst drivna mänskliga organisationen står maktlös.

Här behövdes ingen klämtning i kyrktorn, inga extrablåd, som förkunnade att det brann. Röken från det väldiga bålet och kanske ännu mer ångan från de floder av vatten, som kastades över flammorna, stod under den nästan blekstillta vinden rakt upp i skyn och var vida synlig över stad och land. Förbränningen av det väl luftade timret och rena virket var så fullständig, att det för det mesta var ofärgade förbränningsgaser som blandade med vattenånga gävo sig upp mot skyn.

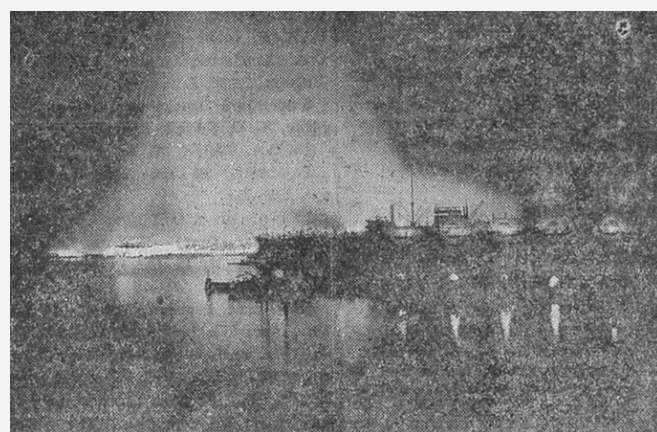
Röken hade till följd härav mestadels en ljus färgning. Under den höga lufttemperatur som under dagen var rådande, absorberades vattenångorna så småningom av det omgivande luft-havet. Det blev en snett uppåt dragande molnstod, som förlorade sig högt upp i skyn utan att vidga sig högt uppe i skyn utan att vidga sig till en krona och utan att göra några nämnvärda nedslag.

HUR DET FLAMMANDE BÅLET SÅG UT FRÅN HISINGSSIDAN.

ELDEN RASAR SOM HÄFTIGAST.

BRANDPLATSEN SÅDAN DEN TEDDE SIG KLOCKAN TVÅ PÅ NATTEN. I FÖRGRUNDEN LJUSEN FRÅN FLYTDOCKAN.

Röken hade till följd härav mestadels en ljus färgning. Under den höga lufttemperatur som under dagen var rådande, absorberades vattenångorna så småningom av det omgivande luft-havet. Det blev en snett uppåt dragande moln-stod, som förlorade sig högt upp i skyn utan att vidga sig högt uppe i skyn utan att vidga sig till en krona och utan att göra några nämnvärda nedslag.

Också var väl allt, som liv och anda hade, ute för att se på branden. Den långa kajen på skeppsbron, Järnvågsgatan, Järntorget i Järnvågsgatans förlängning, Skansen Kronan, Landala och Slottsskogsbergen för att nu inte nämna Ramberget bildade en första parkett för hundratusentals människor, som betraktade det hemskt storslagna skådespelet, vars like icke uppförts i mans minne. Långedragsvagn efter Långedragsvagn avbördade på Järntorget sina passagerareskaror och alla bidrogo de till att öka folkmassan på kajen, men denna räckte till för alla. Endast på Järntorget fann polisen det nödvändigt att anordna avspärrning för att hålla en gata öppen för biltrafiken.

Den stora centrala eldhärden låg i Järnvågsgatans förlängning. Då man gick denna gata fram, gick man rakt mot en vitglödande eldfront, som bländade ögonen.

Det blev denna gång nästan övermättnad på sensation. Det blev tröttande i längden att stirra in i eldmassorna, som timme efter timme höllo samma höjd över horisonten, om de än i sina övre konturer sekund efter sekund skiftade gestalt. Här och där löste sig en eldslåga från sin bas och svingade sig fritt ett tiotal meter högt upp i rökmolnet för att så kort därefter efterföljas av en annan frifräsare.

På en av brandmännens fronter, från Skeppsbron sett, längst bort i öster, varsnar man gång på gång horisontalt flytande eldströmmar. Det mäktiga vattenstrålarna, som jaga eldslågorna framför sig. De äro borta för en stund men resa sig ånyo mot sina betvingare.

Dessa blir så småningom också segrare.

Brandhärden här, som på det långa avståndet tedde sig som en ljusramp till ett Jätte-Liseberg, fick den ena lampan efter den andra släckt.

Man såg inte, men man anade brandmännens tappra, sega kamp i det tysta, en kamp, som beklagligtvis på ett annat ställe även skulle kräva två dödsoffer. Honnör för de döda och hjälp åt deras efterlevande!

Natten faller så småningom på. På Götaverkens flytdocka, som ligger i eldlinjen, tändes en ramp av ultravioletta lampor, som på vår kamerabild se ut som små solar. Stillaliggande och rörliga fartyg framträda i skarpt skurna konturer.

Elden är för länge sedan begränsad, men jättelågan i eldhärdens mitt visar ingen tendens att avtaga.

Den tusenhövdade människoskaran står mestadels stum och när den yttrar sig, förstår man, att det finns tillfällen i livet, då människorna äro små och deras förmåga att uttrycka sina tankar inför en stor syn, famlande och hjälplös. Men synen själv har väl ändå för dem varit oförgätlig – Ett minne för livet.

□

Värden för 3½ miljoner till spillo vid jättebranden på Hisingen.

ETT ENDA NATTLIGT JÄTTEBÅL MELLAN LINDHOLMEN OCH GÖTAVERKEN.

Det låg ångest blandad med nyfikenhet över hela västra Sverige i lördagsafton.

Tusentals göteborgare hade med båtar och tåg sökt sig ut till baden och vilan efter veckans arbete. Och då bröts sommarnöjet av den tunga rökpelare som steg över staden och lade sig ett kompakt moln på ett par tusen meters höjd.

Man kunde ej misstaga sig på att det var en eldsvåda av jättedimensioner. Och var och en sporde sig med ångslan om hans hem eller arbetsplats var hotad. Rökpelaren hade bildats vid 8-tiden, och redan efter en kort stund låg en tung molnbank högt över horisonten med ett brett tillopp nerifrån, som skarpt belystes av eldsflammer. Högst upp badade molnmassorna i fullt solljus.

Det hela liknade på längre distanser mer än allt annat utbrottet från en vulkan som man sett dem i tusentals avbildningar. Hade den väldiga skogsbranden, som rasat tvenne dagar, nu nått de bebyggda samhällena? Det såg knappast så ut.

Man gissade närmast på något av petroleumupplagen vid hamninloppet, och en och annan framkastade tanken, att det kunde vara någon av snickerifabrikerna med deras stora brädupplag, som gick upp i lågor. De telefonstationer som voro öppna, stormades för att man skulle få visshet. Ty bålet och rökmolnet syntes, även där höga berg skymde, över en cirkel med många mils radie.

Sålunda meddela gårdagens danska tidningar, att både eldskenet och framförallt molnbanken syntes över hela Kattegatt och in i Jylland. I Skagen lågo över 100 svenska fiskebåtar, vilkas besättningar voro mycket oroliga över katastrofen. Fiskeriinspektionensfartyget "Dana" låg i hamnen i Skagen med ångan uppe, färdig att gå till hjälp, om sådan begärdes.

Man fick rätt snart visshet och besked om att Göteborgs stad hotades av en jättebrand på Hisingsidan.

Eldhärden Strömman & Larssons snickerifabrik

Eldhärden härjade Strömman & Larssons snickerifabrik på Hisingssidan av älven. Fabriken har ett område på ungefär 200 meters bredd och 300 meters djup. Den begränsas utåt av älvfåran och inåt av Lundby Hamngata med dess avbrutna rader av Landshövdingehus. Åt sidan uppåt älven ligger det nu till en del avröjda smala område, där Niels R. Parelus' lädfabrik tidigare fanns och som nu äges av Götaverken, vilket åt detta håll är närmaste grannen. Neråt älven följer omedelbart Hisingstads verkstad och Jons-son, Sternhagen & C:os pitprops och kolupplag.

När elden upptäckts, var det alltså tydligt både att miljonvärden stodo på spel och att det var en brandplats av högsta möjliga farlighet.

Både pitpropsupplaget och det stora varvet voro ytterst hotade. Och det händer brandkåren till all ära, att ödeläggelsen kunde begränsas till Strömman & Larssons fabrik samt Hisingstads verkstad.

Ändå var det så hotande, att små eldar flammade upp både på Götaverken och i pitpropsupplaget. Men dessa släcktes genast. Hade det icke hela aftonen rått vindstilla, skulle dock allt brandkårens energiska arbete varit fåfängt och även de angränsande anläggningarna gått upp i lågor.

Det första brandalarmet kom kl. 7.54 och 12 man under brandchefens eget befäl ryckte ut med Flodsprutan. Samtidigt beordrades avdelningarna vid Gustav Adolfs torg och i Lundby att rycka ut. Några minuter senare ryckte även den lilla motorflodsprutan ut med 10 man.

Och sedan uppbådades succesivt allt som fanns, till och med Olskrokens och Krokslättis brandavdelningar.

Det var genast klart, att elden i snickerifabriken och dess fnösktorra brädstaplar icke kunde släckas trots att Flodsprutan gick så nära, att den formligen vräkte vatten över brandområdet, och drog sig tillbaka först när fören svetts och all målningen förstörts.

"Flodsprutan" (Byggd 1907) Foto från år 1919 som vykort.

GMA:11365:9 Göteborgs Stadsmuseum

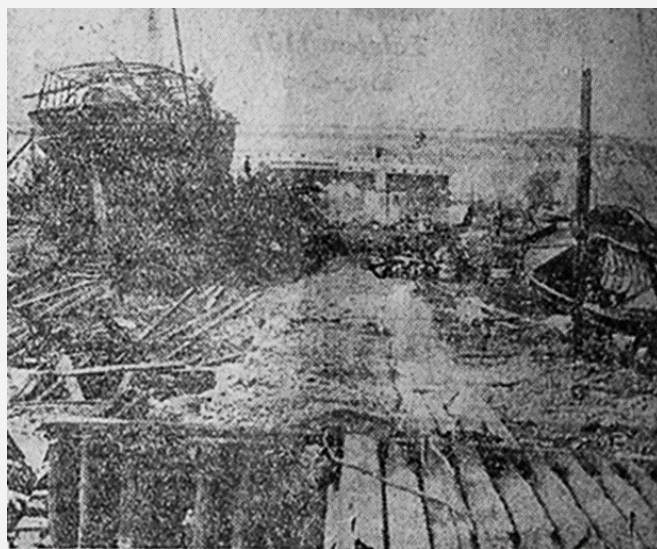
Brandkårens ståtliga och modiga arbete.

Att släcka detta eldhav översteg mänsklig kraft. Det hade behövts ett skyfall och icke de små strålar som sattes in från slangledningarna. Brandkåren lade också genast an på att begränsa elden. Mellan f.d. lådfabriken och Götaverken bildades en sannskyldig vattenmur, som skyddade de vitala byggnaderna. På själva gränslinjen lågo en del förrådsbyggnader, som måste offras, men både radiatorverkstad, bro- och fönsterverkstäderna, som voro närmast hotade, räddades trots att färgen avskalades, taken bågnade och fönstren sprängdes av hettan. Ett på Parelius' område liggande boningshus, i vilket inspektör Andersson med familj bodde, nedbrann till grunden.

Den andra försvarslinjen etablerades mellan Jonsson, Sternhagen & C:os upplag och eldområdet. Här högg Flodsprutan in sedan den måst draga sig tillbaka från sin första plats. Och brandkåren lyckades med överraskande ansträngningar att hejda elden även här. Motorsprutan måste lämnas i sticket.

Bostadskvarteren på andra sidan Lundby Hamngata voro ytterst hotade och utrymdes. Härvid kom en del pöbelement och gjorde sig skyldiga till både stöld och skadegörelse. Byggnaderna räddades dock och skadades blott av den kraftiga fast nödvändiga vattenbesprutningen. En stund efter midnatt var brandkåren herre över valplatsen. Strömman & Larssons fabrik och upplag, liksom Hisingstads verkstad voro då avbrända, men elden hade begränsats till dessa områden, och boningshusen, Götaverken och Jonsson, Sternhagen & C:os upplag voro räddade.

Fyra brandmän hade skadats, därav brandchefen själv, och därjämte två civila. Och som förut nämnts ha två av brandmännen dessutom omkommit. Eftersläckning och bevakning pågår fortfarande.

Vad som återstår av Hisingstads mekaniska verkstad.

Skadorna uppgå till över 3½ miljoner kr

De väldiga värden som spolierades genom branden, torde ännu ej fullt exakt kunna bestämmas, men antagligen kommer man tämligen ganska nära om man uppskattar den till omkring eller något över 3½ miljoner kr. Enligt vad Disponenten för Strömman & Larssons trävarufabrik och upplag, hr Robert Nilsson, på Göteborgs-Postens förfrågan meddelade, torde det virkeslager som blev lågornas rov ha uppgått till 5,000 och 6,000 standard.

Värdet av både virke, färdigt fabrikat och fabriker med maskiner uppskattas av disponent Nilsson till 2,750,000 á 3 miljoner.

Hisingstads mek. Verkstad hade sina byggnader brandförsäkrade till 250,000 kr. Meningen var att höja försäkringen, vilken helt nyligen sänkts, och de vid verkstaden liggande uppbrända fartygen torde representera ett belopp av ungefär 150,000 kr.

Lägger man så till vad Götaverken och Jonsson, Sternhagen & C:os förlorat kan man med största visshet utgå från att värdet av det förstörda ej understiger 3½ miljoner kr.

Ovisst om Strömman & Larsson återuppstår

Den fråga som närmast ligger på allas läppar därute i bostadskvarteren kring den härjade trävarufabriken, är givetvis den, huruvida Strömman & Larsson kommer att återupptaga sin verksamhet på platsen igen.

Firman har f. n. omkring 350 arbetare och ganska stora beställningar för lång tid framåt. En mycket betydande del av dessa beställningar voro gjorda från England, men firman hade också order från Kontinenten. Dessutom hade den ju en stor hemmamarknad.

Disponent Nilsson ville gärna tro att fabriken och virkesupplaget åter skulle sättas i gång. Man hade ju ganska mycket att göra, hade efterhand fått det väl ordnat på alla avdelningar och hade framför allt en synnerligen präktig arbetarstam.

Men frågan om verksamhetens återupptagande vore ju en styrelsefråga. Som bekant ägos Strömman & Larsson sedan en del år tillbaka av Vargöns aktiebolag eller som det nu heter Hällefors bruks aktiebolag. Firman har försäkringar, som täcka hela den genom eldsvådan gjorde förlusten.

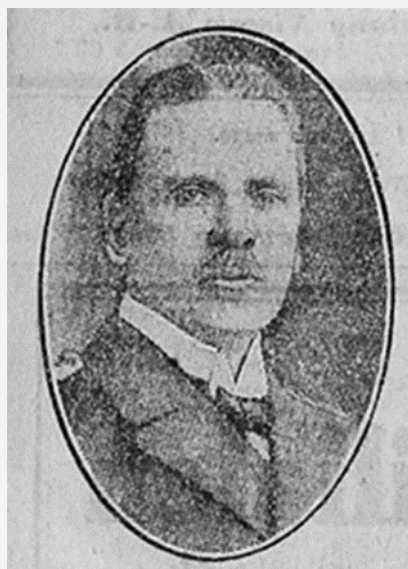
Brandchefen och sex man nära att omkomma.

Då brandalarm kom insåg brandchefen Ekstedt, som själv var hemma på stationen, genast att fara förelåg för en ytterst omfattande eldsvåda. Han gav order om stor utryckning och skyndade själv, åtföljd av 6 man till Flodsprutan, vilken låg på sin vanliga plats och som under befäl av brandförman Pettersson, omedelbart gick över till det antända upplaget och placerade sig i själva den vinkelrätt mot älven gående s. k. hamnen mellan Strömman & Larssons fabriker och samma firmas virkesupplag.

Från flodsprutan utlades i flygande hast flera slangledningar, och brandchefen hoppade i spetsen för manskapet i land.

Avsikten var att längs ”hamnen” och på den då ännu ej antända sidan, där virkesupplaget befann sig, fatta posto och bespruta elden på hamnens andra sida d. v. s. fabriksidan.

Man placerade sig framför det största brädupplaget, vilket befann sig under tak.

Brandchefen Ekstedt, som med knapp nöd lyckades rädda sig.

I första ögonblicket var det ingen som ej trodde denna position var utmärkt.

Man hade emellertid underskattat eldens nästan explosiva våldsamhet. Mitt i den skyddande hamnen lågo en del pråmar, och innan någon visste ordet av hade dessa pråmar fattat eld. Ögonblicket efter knastrade det i virkesupplagets tak. Lågorna hade flugit över den lilla hamnen och dragit över på virkesupplagssidan.

Såväl brandchefen som hans manskap förstod att döden hotade om man ej ögonblickligen kunde komma undan. Strålförarna kastade sina slangmunstycken ifrån sig och alla skyndade bakåt mot ett 3 meter högt plank. Hur de gick att taga upp på planket kunde efteråt ingen, som deltog i den livsfarliga expeditionen, erinra sig, men plötsligt stodo de alla uppe på planket, vilket befanns vara garnerat med otäck taggtråd. Under flykten fram till planket kände de för livet springande hur elden följde efter hack i häl. Hettan blev så oerhörd, att de kände skinnets skrumpna i nacken och på rygg, och de väntade varje ögonblick att kläderna skulle fatta eld.

I själva verket befanns efteråt att brandchefen fått hela ryggen förvandlad till en enda väldig brännblåsa, och han hade också svetts i ansikte och på händer.

Endast 10 sekunder till, förklarade en av dem som var med, och vi hade alla omkommit.

I sista ögonblicket lyckades man dock frigöra sig från taggtråden och taga språnget ner. Rakt under de nödställda befann sig emellertid ett skjul och taket på detta skjul gav vika under den första, som kom ner. Alla de andra ramlade där-efter i en hög tillsammans med det nedrasande virket. Dessbättre sluppo alla undan med blotta förskräckelsen, så när som brandchefen själv. Han fick vid tillfället en lättare chock, men kryade snart på sig och var inom kort åter i spetsen för brandmännen.

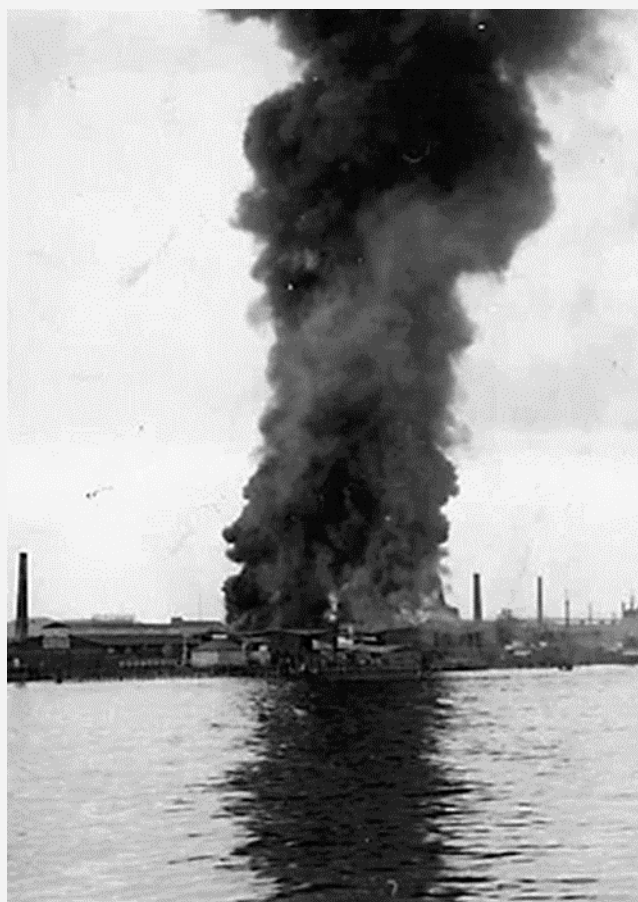
De båda flodsprutorna omringade av lågorna.

Nästan omedelbart efter det brandchefen och hans män försvunnit i land anlände den lilla flodsprutan, motorbåten Penta, och ämnade söka komma förbi sin stora kamrat för att tränga längre upp i hamnen. Maskinisten Magnusson på Flodsprutan, som observerade detta, varnade emellertid för detta förslag. Man följde hans råd att låta Pentasprutan stanna längre ut i hamnmyningen och börja besprutningen av det där ute liggande pråmskjulet och själva bryggan.

Knappt hade dock Pentasprutans manskap satt motorn i gång, förrän hela skjulet stod i ljusan låga, och flammorna kastade sig direkt på den lilla flodsprutan. Hettan var genast outhärdlig. Det återstod manskapet ingenting annat än att kasta sig på huvudet i vattnet för att söka komma ombord på stora flodsprutan.

Befälhavaren på Pentabåten, brandförmannen C.O. Svensson, dröjde emellertid i det längsta med att lämna sin post, och detsamma gjorde brandkarlarna Harry Lundqvist samt ännu en brandman. Svensson och Lundqvist fingo plikta för uthålligheten med sina liv. Medan alla andra blevo ombordtagna på Flodsprutan försvunno dessa båda i vattnet.

Lundqvists döda kropp anträffades i går eftermiddag och fördes till bårhuset. Lundqvist var alldeles avklädd och hade tydligen ämnat rädda sig simmande men förlorat medvetandet till följd av brännskador i ansiktet.

Stora flodsprutan hade emellertid själv kommit i ett oerhört svårt läge. Lågorna stormade fram från alla håll, och omringade faktiskt fartyget med en hög mur av eld. Endast rätt utåt älven fanns ännu en liten öppning, genom vilken en reträtt var tänkbar. Men också där brann det. Några pråmar i hamnmyningen hade fattat eld, och reträttvägen var ytterst smal.

Befälhavaren, brandförmannen Pettersson, hade emellertid intet val. Han gav order att backa ut. Då visade det sig att flodsprutan satt på grund!

Man måste manövrera fram och tillbaka inne i den helveteskittel som de runt om flammande lågorna förvandlade hamnen till, för att om möjligt komma loss. Under denna manövrering störtade befälhavaren sanslös ned på bryggan. Hettan hade blivit honom övermäktig.

Det såg nu ut som hela flodsprutan var tillspillogen med man och allt. Men den avsvimmade befälhavaren hade en andre man som var sin uppgift vuxen. Det var en ung brandman vid namn Lundberg. Denne tog utan vidare befälet. Gång på gång upprepades manövreringen fram och tillbaka bland lågorna och omsider, efter en dryg halvtimme, kröntes ansträngningarna med framgång. Förbi det till ett bål förvandlade pråmskjulet och förbi den antända bryggan och de brinnande pråmarna trängde brandmännen med sitt fartyg och sina i flodsprutans inre skyddade kamrater ut ur "hamnen" och nådde älven. Han förde flodsprutan längre bort, till "hamnen" vid Jonsson, Sternhagen & C:os upplag, och därefter segnade också han sanslös ned på bryggan.

Nu kunde dock maskinfolket taga hand om Flodsprutan, som förtöjts vid bryggan och omedelbart utlades nya ledningar.

Det gällde nu närmast att hindra den himmelshögt framstormande branden att kasta sig över Jonsson, Sternhagen & C:o.

Tack vare den lyckliga omständigheten att man från detta upplag under de senaste dagarna gjort en del större försäljningar och till följd därav fört undan stora partier props just från gränsområdet funno sig brandmännen helt oväntat i disposition av en bredare brandgata. Och detta var en synnerligen lycklig omständighet, vilket kraftigt bidrog till att det över huvud taget blev möjligt att inringa elden åt detta håll.

En häftig strid med lågorna om bostadshuset vid Lundby Hamngata

Under tiden, som det nu skildrade utspelades, hade brandkårsavdelningarna från Lundby och Stadshuset hunnit fram till Götaverken och började där under brandmästare Udéhns befäl göra front mot lågorna.

Brandmästaren löjtnant Wecke fortsatte med en avdelning från Huvudstationen fram till mitt för Strömman & Larssons i avsikt att från Lundby Hamngata angripa elden inne på upplaget.

Sedan det konstaterats att några på området varande personer lyckades komma ut på gatan undan den redan då häftigt rasande elden, fann man att det vore lönlös möda att söka tränga in i virkesupplaget med slangledningarna, ja, det var helt enkelt fullkomligt omöjligt tillsvidare.

Brandmästare Weckes förnämsta uppgift måste därför bli att söka rädda de mitt för Strömman & Larssons på andra sidan Lundby Hamngata befintliga boningshusen i kvarteret Båten från antändning.

Med hjälp av frivilliga krafter, bl. a. flera polis-konstaplar, lades ut 6 slangledningar med vilka husens fasader besprutades, och ytterligare två slangar drogos upp på taken.

Trots de väldiga vattenmassor, som på detta sätt slungades mot och över byggnaderna, voro dessa flera gånger nära att antändas i hettan från jättebålet på andra sidan gatan. Brandmännen kunde inte utan skydd uppehålla sig på gatan utan måste taga loss dörrar ur de hotade fastigheterna och använda den som sköldar bakom vilka de stodo och förde strålarna.

Hyresgästerna i de hotade fastigheterna måste givetvis hals över huvud utrymma sina hem. Därvid gick mycket till spillo ej minst tack vare vårdlösa "hjälpare". I åtskilliga fall höllo sig tjuvar framme och tillägnade sig både penningar och värdeföremål.

En familj, som i förlitade på att den hade sitt bohag brandförsäkrat bommat till lägenheten sedan det mest nödvändiga förts undan, fann vid sin återkomst att "hjälpare" brutit sig in i lägenheten, kastat ut en del och låtit en annan del totalt försvinna. Hela natten fick familjen irra omkring ute på de ängar, där det utplockade husgerådet uppställts, men man återfann ej på långt när allt det utförda.

Till detektiva poliser hade i går eftermiddag inkommit en första anmälan från en familj, som bestulits på 35 kr. ur en plånbok.

Mitt emot de hotade husen låg Lundby polisstation, omgiven av en liten plantering. Det var från början uppenbart att polisen måste utrymma stationen, och detta skedde också så snabbt som möjligt. Men brandmännen kunde ej låta stationen lämnas åt sitt öde fastän den blivit utrymd. I själva verket utgjorde den en ytterst viktig strategisk punkt. Kunde man ej rädda stationen vore förvisso bostadshusen i kvarteret Båten tillspillogivna.

Det var alltså ett oerhört viktigt uppdrag de brandmän erhöilo, som fingo på sin lott att skydda polisstationen. De utförde emellertid uppdraget med sådan bravur, att lågorna fullständigt tillbakaslogos. Och därmed var huvudvillkoret uppnått också för bostadshusens räddning. Redan vid 10-tiden på kvällen kunde man börja vända en del av slangarna från dessa hus mot den egentliga eldhärden inne på Strömman & Larssons område.

Eldorkanen förintar Hisingstads verkstad.

Medan den först omnämnda genom propsförsäljningen uppkomna brandgatan i ej ringa grad underlättade skyddandet av Jonsson, Sternhagen & C:os upplag, gränsade nere vid älven Hisingstads mekaniska verkstads område direkt till Strömman & Larsson, skilt från detta ev en liten "hamn" som dock ej gick synnerligen djupt in.

De framstormande lågorna mötte därför här intet egentligt hinder, och det dröjde endast en helt kort stund innan de hunnit kasta sig över till verkstadsområdet.

I verkstadens kontorsbyggnad bodde verkmästaren hr Mårtensson, vilken per telefon varskoddes av verkstadens chef, ingenjör Larsson. Hr Mårtensson hann emellertid endast rädda det allra nödvändigaste i klädesväg, varefter han och hans familj flydde undan.

På stadsidan befann sig, då elden utbröt, slipförmannen Andersson. Han skyndade över med färjan och kom också lyckligt fram till slipen, där Billerudsbolagets ångare "Oscar" låg upplagd. Elden kom emellertid med sådan hastighet att hr Andersson ej hann utföra de få handgrepp som fodrades för att få båten i sjön. Nu blev den härjad av lågorna. Endast skrovet är bevarat. Inredning och överbyggnad äro totalt förstörda. "Oscar" hade legat på slipen sedan i fredags, och skulle som i dag gå ned.

Utom "Oscar" förstördes av elden flera i hamnen liggande fartyg, bl. a. en motorskonare av stål om 190 tons, "Aera" från Särddal.

Den hade legat upplagd vid verkstaden en längre tid och i dagarna försålts till Karlstad. Den nye ägaren hade dock ej övertagit båten. Övertagandet skulle ha skett på måndagen. Bredvid "Aera" låg kanalångaren "Kristina", upplagd för sommaren. Den blev alldeles förstörd liksom den i Stockholm hemmahörande trälaren "Ymnyder", m. fl. andra fartyg.

Tack vare ett kraftigt och modigt ingripande från behjärtade hjälpare, bl. a. styrman Svensson, som ägde ett av fartygen, lyckades man dock rädda åtskilliga av de i hamnen förtöjda, bl. a. flera trålare. En värdefull hjälp lämnades också av hamnstyrelsens ångare "Hamnen", vilken under kvällens lopp lösgjorde och räddade ett tiotal pråmar samt andra båtar, som voro förtöjda i hotande närhet av eldsvådan.

Jättebranden med all sannolikhet våld.

Naturligtvis gingo under gårdagen en mängd rykten om anledningen till jättebranden, och det saknades ej tvärsäkra uttalanden om att mordbrand förelågo. Såvitt man hittills kunnat utröna torde dock största sannolikheten förefinnas för att brandkatastrofen framkallats genom våda, antagligen självantändning.

Göteborgs-Posten har haft samtal med nattvakten hos Strömman & Larsson, hr Åsberg, vilken började sin tjänstgöring redan kl. 5 e. m. Till en stund före kl. 7 arbetade några man på övertid, men därefter var nattvakten och hans trogna schäferhund Kathy ensamma i upplaget.

Kort före 7 gick Åsberg och hunden ned till hamnen, där Kathy varje kväll brukade bada. Just som denna procedur var undanstökad hörde hr Åsberg ett knastrande ljud. Han reste sig upp och såg en rökpelare stiga upp från snickeriverkstaden samt skyndade dit i avsikt att genom hyvleriet komma fram till brandalarmklockan. Vägen dit befann sig emellertid redan vara stängd av lågor, varför hr Åsberg fick söka sig en annan väg.

Elden kom framrusande med sådan våldsamt att Å. höll på att ej taga sig ut.

Han lyckades dock komma över till Parelius' område och sedan genom en plankdörr tillbaka in till Strömman & Larssons.

Nu var hela detta område ett enda eldhav, ur vilken Åsberg endast med knapp nöd kunde rädda sig.

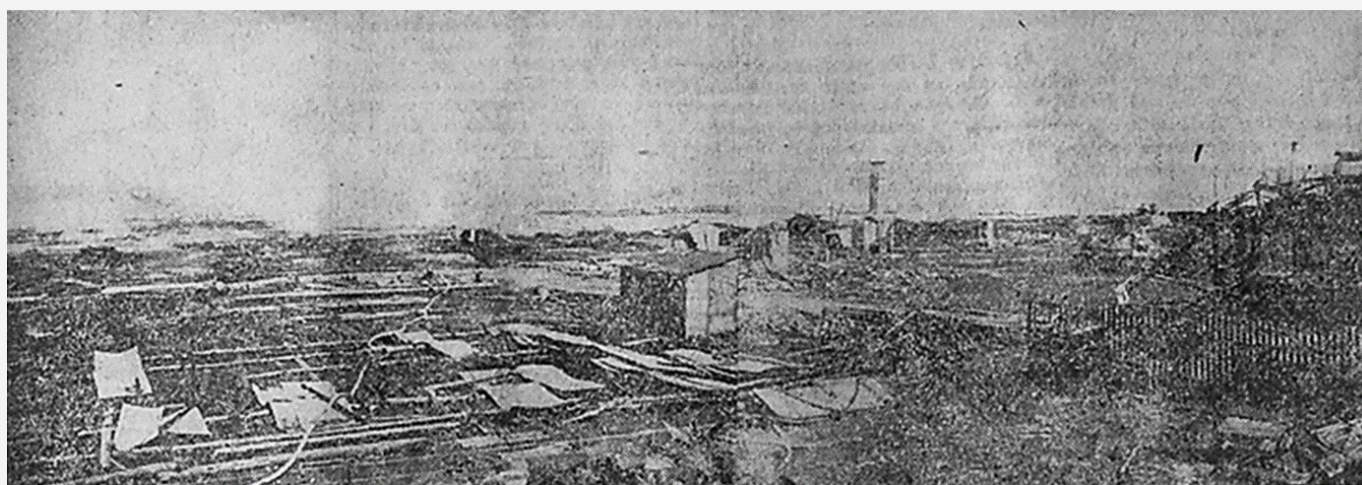
Hans präktige hund blev lågornas offer.

Nattvakten Åsberg hade alltså strax före eldsutbrottet passerat eldhärden, vilken han anser vara att söka i källaren under snickeriverkstaden. Hade en obehörig person uppehållit sig på området, skulle hunden ovillkorligen ha givit skull.

Andra personer, bland dem hyvleriarbetaren Larsson hos Strömman & Larsson sågo från sin bostad brandplatsen alltifrån den första uppstigande svaga rökpelaren, och de skulle nog ha observerat om någon obehörig uppenbarat sig där. När hr Larsson och Strömman & Larssons portvakt, hr Svensson, nu trängde in på området, mötte de endast nattvakten, som helt nyligen varsnat elden.

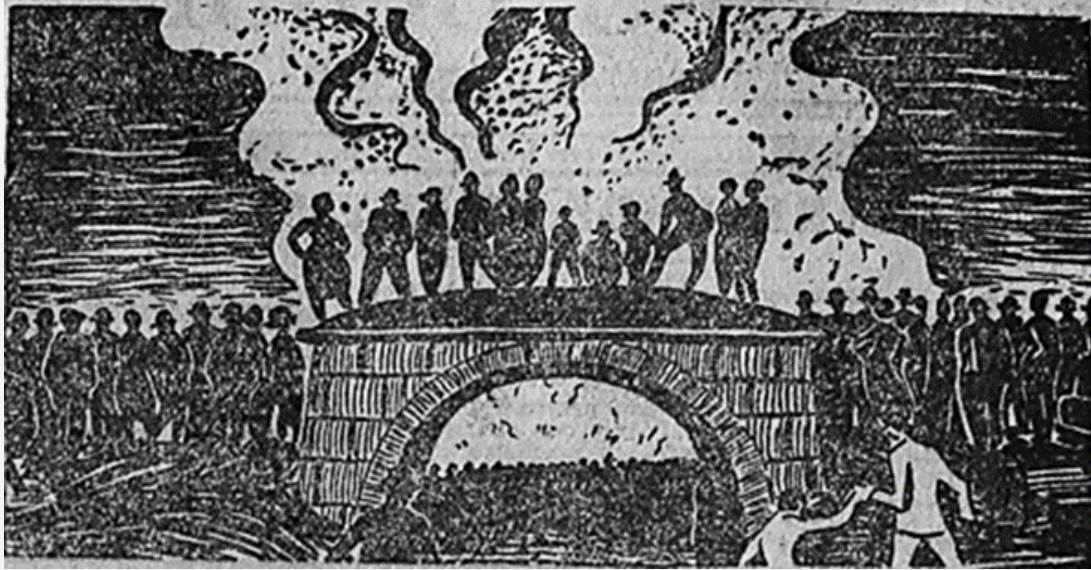
Så vitt nattvakten Åsberg kunde tänka sig självantändning som anledning till elden måste det ha varit i källaren under snickeriverkstaden förvarad linolja, som antänts. Man hade helt nyligen målat flera av byggnaderna på området, och den överblivna oljan förvarades i källaren i fråga.

Alla i saken hörda personer ha understrukt sin förvåning över den oerhörda hastighet med vilken branden utbredde sig. Den långvariga torkan kan ju dock ha varit orsaken till att allt träet brann så häftigt.

Panorama över de eldhärjade områdena.

Från Skansen Kronan hade man en storslagen utsikt

Hela staden som åskådare till jättebrandens faser ända till morgongryningen

När den kolsvarta rökpelaren nästan som ett skott steg mot himmelen observerades den nästan ögonblickligen över hela staden och väckte en oanad bestörtning hos alla dem som under dagens lopp gått och spejat mot de hotande rökmolnen från Landvetterhället.

I förstäderna, där man i allmänhet var hemma och ännu inte givit sig ut på lördagskvällspromenaden, hängde man i alla fönster och kom springande ut från gårdarna, i skjortärmarna, utan huvudbonad, kvinnor med barn på armen, och det var en uppståndelse utan like.

Det var inte så lätt att ana var rökharden befann sig och alla som över huvud taget kunde kliva upp sökte den närmaste höjd som erbjöd utsikt.

Uppför Ramberget klev man i långa rader, från Redbergsparkens höjd sågos siluetterna långt över de östra stadsdelarna, kring Masthuggskyrkan vimlade det av folk, Skansen Kronans vallar voro välbesatta och från Annedal och Landala strömmade människor upp i berget där emellan vid den lilla vattenreservoaren.

När man så väl orienterat sig och kom ner på gatorna, strömmade alla människor åt ett och samma håll, in mot staden, ner mot hamnen. Vem kunde ana, att det fanns så mycket folk kvar i Göteborg en sådan sommarlördagskväll! Spårvagnarna fylldes, man tog bil ner till kajen. Brandbilarna foro genom stadens gator och tidvis ljödo deras rullande signaler på samma gång från olika håll.

På Järntorget var det trafikstockning, och det var med knapp nöd man kunde ta sig över. Redan en femton, tjugo minuter efter eldens utbrott kantades hela kajen, från fiskhamnen och till Hisingsbron av täta rader av människor, och flera strömmade oupphörligt till.

Alla järnvägsvagnar och varuupplag som kunde ge minsta fotfäste och en smula utsikt över de kompakta raderna, utnyttjades.

Den stora bron över hamnspåret på masthuggskajen som annars bra brukar bestigas av en och annan främling som vill se litet av hamnen från ovan och för övrigt vid någon enstaka särskilt stark trafikspärning passerar av någon större ström, fylldes på ett par minuter av andäktiga åskådare och måste till slut avspärras.

Man följde uppmärksamt brandens gång, hur elden spred sig åt vänster och höger, hur lågorna stego och sköto fram över älven, hur flodsprutan mitt inne i eldhavet bolmade massor av rök ur sina bägge skorstenar, som alltemellanåt tycktes förtärda av de fladdrande flammorna.

Se där, nu brinner det snart hos Jonsson och Sternhagen, nu blossar det upp det upp åt Göta-verken! Ängsliga ansikten följde alla slickande och tärande och flammande lågor, man diskuterade omfattningen och utsikterna, hur det skulle gå med makars och söners arbetstillfällen.

Så kom flodsprutan backande ut, det rök från fören – nu brinner flodsprutan! Hur skall det gå? Den tog sig ut mitt i älven och sökte sig sedan in på ett ställe längre till vänster, skorstenarna upphörde en stund att bolma som förut – kan den inte längre användas, undrade skarorna. Där hoppar en i älven! Där simmar flera stycken, dom drar upp två på båten! – Nu tar det eld i masttoppen! Och alla tittar dit, och verkligen, små lågor hoppade i toppen på en fartygsmast, de såg ut att sakta gå nedåt och en stund fladdrade hela masten. Så följde nästa, det brann i tackel och tåg, och när röken för ett ögonblick vek undan såg man ett eldskepp avteckna sig mot himmelen.

Vid Sänkverkets färja var det stockning av människor, som sökte sig över, folk som bodde i brandområdets grannskap och inte visste ens om elden nått deras hem, i spänning trängde de sig fram för att komma över, och hundratals andra som ville se den rasande branden på närmare håll än vad som var möjligt från stadssidan älven. Sällan har det väl varit sådan passagerarefrekvens. Från färjan var det en ängslig anblick över Hisingsidan.

Åt staden till såg man den folkkantade kajen, som glimmade i eldskenet, vilket nådde högt upp efter höjderna, belyste Skansen Kronan och Masthuggskyrkan och glimmade i alla Långgattans fönster. Högt upp i lyftkranarnas toppar hängde skådelystna och viga ynglingar.

Högt och upphöjt intresse

Brinnande skepp

I älven foro småbåtar som skottspolar kring på det rödglimmande vattnet. Bogserbåtar drogo ut så många hotade fartyg de nånsin hunno med, några tafatta vattenstrålar sköto upp här och var – det såg hopplöst ut – och mitt i eldhavet sågs ett brinnande fartygsskrov.

Redan på stadssidan hade det fläktat ljumt, på färjan kändes en aning av den hetta som rådde invid brandplatsen.

När man kom över och stod vid sidan av Jons-son och Sternhagens stora skjul såg man däröver intet annat än eld och rökmoln, ljusa, slickande tungor längst ner, mörkröda flammor däröver, så kolsvarta och längst upp, rakt över huvudet, lätta ljusgråa rökmoln. Vägen från färjan var vattendränkt från en slangledning in i skjulet till vänster därom.

På Lundby Hamngata möttes man av en förfärande anblick. Lågorna slog upp mot den vattenbesprutade husraden, där blänkande fönster utan gardiner vittnade om den utrymning som redan hunnit företagas. För ordningsmakten var det ett omfattande företag att hålla allmänheten på tillbörligt avstånd.

Något femtiotal meter från brandområdet gick ett prång ner mot älven och där sökte alla som kunde uthärda den svåra hettan få en överblick från sidan av de brinnande brädupplagen.

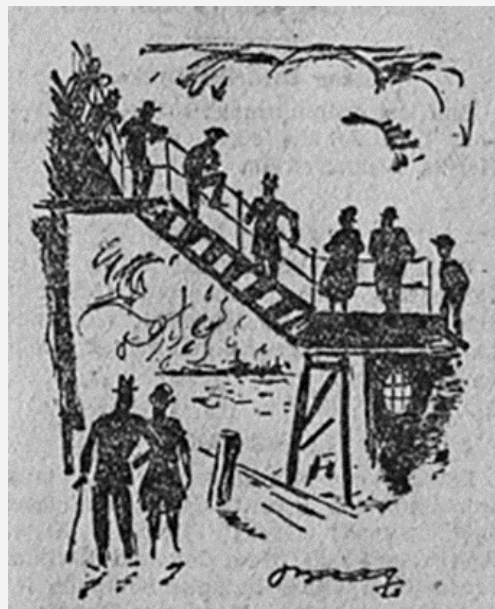
Ett tiotal höga staplar i upplaget sågos i en lång rad ligga glödande och flammande och den ena efter den andra sjönk med några minuters mellanrum fräsande ned och sände upp små kaskader av gnistor.

Brandmännen togo alla frivilliga pojkar och ynglingar och män till hjälp. De sprungo ärenden och buro slangar och lade ut dem under den sakkunniga ledningen och ordena löpte längs lederna från man till man med en förvånande hastighet.

Till en handspruta hade man burit fram vatten i spänner och ett lag småpojkar togo hurtigt itu med hävstångsarmarna och tinga en man att sköta slangen och så göts det vatten över taket på ett brädupplag.

Men vattnet tröt och till alla pojkarnas stora förtrytelse avbröts det fåfänga verket. De små stackarna blevo nedslagna och gingo slokörade därifrån, då de fingo höra att det inte tjänade nånting till med så små medel.

Hettan var svår och där ett hål på en slangledning släppte ut en liten fontän av vatten var det mer än en som satte ansiktet rakt i strålarna och svalkade sig.

Från viadukten hade man bra utsikt

Nere vid älven låg nu flodsprutan säker på sin plats, men härjad. Det ångade ännu från den kolnade fören, hela båten var till den grad rökig och plåten såg bucklad ut som om den varit utsatt för beskjutning.

Nya slangledningar kopplades till, och från en hel samling slangar sändes nu vattenmassorna in i elden – men det såg förvisso inte alltför imponerande ut, som en droppe i eldhavet verkade det. Maskinen arbetade snart för fullt igen och en tjock svart rök drev bort ur grannskapet alla dem som inte voro tvungna att uppehålla sig där.

De retirerade till Lundby Hamngata, där husen stodo som i ånga och brandsoldaternas siluetter tecknade sig över takåsen.

I lägenheternas fönster sågs här och där ängsliga ansikten pressade mot rutorna – de som över huvud taget ännu var hela. Färgen rann sakta nerför väggarna, som i eldskenet ibland sågo ut som om de voro buktade.

Därbakom på ängarna hade alla familjer som rymt ut sina lägenheter slagit sig ner, där stod matsalsborden och skrivborden och stolarna och sängarna, där var bolstrarna och dukarna och gardinerna, som burits ut i tvättbaljor och mangelkorgar. Och bland allt husgerådet satt man och såg den stora brandens framfart.

Kring brandplatsen.

Det är få ställen i staden, där det brukar vara stilla och lugnt på lördagskvällarna som nere vid hamnen. När arbetet slutar för dagen och de sista båtarna givit sig i väg börjar helgdagsfriden på allvar. Långa sträckor av kajen ligga fullkomligt övergivna. Endast några tullvaktmästare synas till.

Hisingsbron var kantad av flerdubbla led av unga och gamla – gud vet vad allt folket kom ifrån en sådan varm sommarkväll, då det brukar heta, att staden är ”utrymd”. Färjorna förde över massor av människor till Hisingsidan, nyfikna, som ville se branden på nära håll, men nya skaror strömmade till och långt fram på natten kantades södra älvstranden av en siluett med hatt vid hatt, huvud vid huvud – alla i undran och spänning hur det vilda skådespelet på Hisingsidan skulle avlöpa. Skulle Götaverken och Lindholmen även stryka med på kuppen, fanns det någon möjlighet att begränsa jättebålet, från vilket rök och lågor slog upp mot himlen liksom om det varit ett vulkanutbrott.

Ett ståtligt skådespel var det i alla händelser, skada blott att det var miljoner, som gingo till spillo och ytterligare miljoner som hotade att gå samma väg. Att arbetslösheten ytterligare skulle ökas. Att levande varelser kanske också höllo på att få sätta livet till.

Farhågorna voro ju inte ogrundade, men föga anade väl de, som sågo flodsprutorna giva sig ut att fullgöra sin tjänst, att två av brandmännen en stund senare skulle kämpa sin sista förtvivlade strid mot lågorna...

Den höga svarta rökpelaren vid brandens början, vilken icke blott alarmerade hela staden utan syntes milsvitt runt omkring, började fram på kvällen antaga mindre hotande färg och man begrep, att det värsta var överståndet.

Eldskenet tilltog däremot länge i intensitet och stundtals låg det något visionärt överkligt över det hela.

På Hisingsidan var det så lagom poetiskt. Längs Lundby Hamngata rusade bilarna fram i nästan oavlätlig följd och virvlade upp dammet, så att det stod i högan sky. Vid brandplatsen var hettan olidlig och de nedsotade brandmännen, de vattensprutande slangormarna, eldflagorna, som yrde omkring, och de brinnande telefonstolparna efter vägen – allt tycktes så illa passa ihop med den underbart vackra och lugna sommarkvällen.

Knappast en vindpust blåste men vid själva brandhärden var draget givetvis betydande och allt som oftast voro boningshusen vid Lundby Hamngata svårt hotade av de anstormande lågorna.

Så småningom avtog dock elden i styrka, människorna började tröttna på att vara åskådare och sökte sig hem. Ännu dröjde det åtskilliga timmar, innan brandmännen kunde börja tänka på vila.

Fram på morgonsidan kom dock även deras tur, ridån gick ned för de tragiska skådespelet och de, som ännu voro uppe kunde erinra sig de vackra raderna i ”Ordlek och Småkonst”: *Det mörknar åter, brandkårsluren har vigt in tystnad över stad och land, ett rökmoln sträcket över stadskonturen som hållen av en svart ofantlig hand.*

□

